

VIZITA D-LUI Dr. NAHUM GOLDMAN ÎN ȚARA NOASTRA

Acceptînd invitația Eminentei Sale d-lui dr. *Moses Rosen*, Șef rabin al cultului mozaic și președinte al Federației Comunităților Evreiești (M) din Republica Socialistă România, d. dr. *Nahum Goldman*, președintele Congresului Mondial Evreiesc va vizita țara noastră între zilele de 11—16 aprilie a.c. D-sa va fi însoțit de d-nii: dr. *Gerhardt Riegner* — Geneva, secretar general al Congresului Mondial Evreiesc; *Armand Kaplan* — Paris, directorul secțiunii franceze a Congresului Mondial Evreiesc și *Itzhak Korn* — Tel Aviv, membru al executiviei mondiale a acestei organizații.

Comunitățile evreiești din lume

Anuarul evreiesc editat de către American Jewish Committee este considerat de către toți specialiștii drept cea mai bună lucrare în materie de statistică evreiască.

Ultima sa ediție, apărută zilele acestea la New York cuprinde date prețioase cu privire la populația evreiască în anul 1966. Anuarul arată că în 1966 populația evreiască din lume, adică o creștere de 184.000 suflete față de anul 1965.

Jumătate din numărul total al populației evreiești locuiește în cele două Americi (6.700.000 suflete), 30% în Europa (3.995.000 suflete), 18% (2.417.000 suflete) trăiesc pe continentul asiatic, mai puțin de 2% (241.000 suflete) în Africa și 0,5% (72.000 suflete) în Oceania.

Din cele 3.995.000 de evrei europeni, 2.486.000 trăiesc în Uniunea Sovietică, 261.000 în țările din Estul Europei și 1.203.000 în Europa occidentală.

Cea mai mare comunitate din Europa occidentală este cea din Franța, cu 520.000 suflete (față de 500.000 în 1964), dintre care 300.000 la Paris și în suburbii, 60.000 la Marseilia, 25.000 la Lyon, 20.000 la Toulouse și Nisa, 14.000 la Strasbourg. Pe locul doi, în ordinea importanței, se situează Marea Britanie cu 450.000 suflete, dintre care 280.000 la Londra și împrejurimi, 28.000 la Manchester, 18.000 la Leeds și 13.000 la Glasgow. În Scoția pe locul trei se situează Belgia, cu 40.500 suflete, dintre care 24.000 la Bruxelles și 10.000 la Anvers; pe locul patru Turcia cu 40.000 suflete. Pe locul cinci se află Italia cu 35.000 suflete, dintre care 12.000 la Roma și 8.000 la Milano; pe locul șase R.F.G. și R.D.G. cu 31.000 suflete (din care 6.000 la Berlin, 4.000 la Frankfurt, 3.800 la München). Comunitatea din Elveția se află pe locul opt, cu 19.500 suflete, fiind precedată de obștea din Olanda cu 20.000 suflete, din care 12.000 la Amsterdam.

În ceea ce privește Uniunea Sovietică populația evreiască este apreciată la 2.486.000 suflete, ceea ce înseamnă un spor de 32.000 suflete față de 1964. Principalele orașe din U.R.S.S. în care trăiesc evrei sînt Moscova cu 285.000 suflete, Kiev cu 220.000 suflete și Leningrad cu 165.000 suflete.

În ce privește țările scandinave, anuarul arată că în Suedia trăiesc 13.000 suflete; 6.000 în Danemarca, 1.500 în Finlanda, 800 în Norvegia.

În cele două state din peninsula iberică locuiesc 5.750 evrei; 5.000 în Spania și 750 în Portugalia.

Populația evreiască din cele două Americi este apreciată la 6.726.000 suflete, adică în creștere cu 117.000 suflete față de 1964.

Cu 5.720.000 de suflete, comunitatea evreiască din Statele Unite rămîne cea mai mare comunitate evreiască din lume iar New York orasul cu cea mai mare populație evreiască: 2.400.000. Cea de a doua comunitate evreiască a continentului nord-american se află în Canada, cu 275.000 de suflete.

În ce privește America de Sud, cea mai mare obște evreiască este în Argentina (450.000 suflete) din care 360.000 la Buenos Aires, urmează Brazilia, cu 180.000 suflete, Uruguay 50.000 suflete, Chile 30.000 suflete.

În America centrală și Antile evreii trăiesc în 13 țări, unde există mici comunități totalizînd 11.000 suflete.

Interesante sînt datele cu privire la comunitățile din Asia. Dacă se face excepție de Israel, a cărei populație evreiască este apreciată la 2.299.000 suflete, se constată că pe acest vast continent trăiesc puțini evrei. Cea mai mare comunitate se află în Iran (80.000 de suflete) urmează India cu 16.000 suflete.

Aproape 24.000 de evrei trăiesc în țările arabe sau de influență islamică: 6.000 în Irak, 6.000 în Liban, 4.000 în Siria, 2.000 în Iemen, 800 în Afganistan, 400 în Aden, 300 în Pakistan. În Extremul Orient se semnalează existența a 750 de evrei la Singapur, 200 la Hongkong, 200 în China populară, 500 în Filipine, 200 în Birmania și 1.000 în Japonia.

Populația evreiască din Australia și Oceania numără 72.000 de suflete, din care 67.000 în Australia (28.000 la Melbourne, 23.000 la Sidney) și 5.000 în Noua Zeelandă.

Ca și în cursul anilor precedenți, populația evreiască din Africa a continuat să dească. În Maroc trăiesc 70.000 evrei din care 52.000 la Casablanca; 23.000 în Tunisia, 6.000 în Libia, 3.000 în Algeria, 2.500 în Egipt.

Principala comunitate evreiască din Africa centrală este Etiopia cu 12.000 suflete; se semnalează de asemenea o prezență evreiască în Congo (500 de suflete) și Kenya (800 de suflete).

Principala comunitate din Africa rămîne cea din Uniunea Sud Africană, cu 116.000 suflete. Cîrca 6.000 de evrei trăiesc în Rhodesia și 800 în Zambia.

În total, pe tot continentul african, la o populație de 131 milioane trăiesc 240.000 evrei.

Sintetizînd aceste date se poate spune că din o sută de evrei care trăiesc azi în lume, cincizeci sînt de naționalitate americană (de nord sau sud) 30 sînt europeni (din est sau vest), șapte sînt israelieni, unul aparține uneia din diferitele naționalități asiatice, înșirînd unul este african; la începutul acestui secol, aproape 85 de evrei dintr-o sută erau europeni.

PRINCIPALELE CENTRE EUREIEȘTI:

New York	2 380 000 evrei
Tel Aviv	500 000 "
Los Angeles	492 000 "
Buenos Aires	360 000 "
Philadelphia	330 000 "
Paris	300 000 "
Moscova	285 000 "
Londra	280 000 "
Chicago	269 000 "
Kiev	220 000 "
Iraifa	200 000 "
Ierusalim	188 000 "

Timpe de aproape o mie de ani, templul din Ierusalim a fost cel mai sfînt lăcaș al evreilor. Sanctuarul înălțat de regele Solomon a concentrat întreaga viață spirituală a poporului, constituind un simbol al permanenței sale, al aspirațiilor sale spre înălțimi. Distrugerea templului nu a însemnat nicicînd și nimicirea simbolului pe care acesta îl reprezenta. Dimpotrivă. În locul zidurilor năruite în fum și flăcări, talmudiștii, rabinii-savanți, tradiția populară, au înălțat un templu celest, care s-a dovedit mai trainic decît cel din piatră și zid. Căci timp de două mii de ani, imaginea ideală a acestui templu a însoțit pe credincioșii în toate peregrinările lor, fiindu-le izvor de tărie și sursă de speranță.

Ținînd seama de locul deosebit pe care templul l-a jucat în istoria noastră, este explicabil interesul ce-l manifestă cercetătorii pentru tot ce are legătură cu acest subiect. Numeroasele scrieri pe această temă li se adaugă acum o lucrare nouă și originală,

LESSER URY:

David în rugăciune (pictură)

Cartea rabinilor-martiri

Publicistul Menashe Ungar este un neobosit cercetător al istoriei hasidismului. Coborîtor el însuși dintr-o veche familie rabinică, el a scris pînă acum un număr de șapte volume consacrate acestui curent religios din sinul mozaismului. În paginile acestor cărți sînt evocate personalități proeminente rabinice, tradiții și obiceiuri de la diferitele curți hasidice.

Pe linia acestor lăudabile preocupări se înscrie și cea mai recentă lucrare a lui M. Ungar. În același timp ea constituie o zguduitoare mărturie a catastrofei ce a lovit poporul nostru în perioada nazistă.

„Cartea martirilor”, ultima scriere a lui M. Ungar, este o mișcătoare evocare a unei întregi pleiade de rabini din diferite părți ale Europei, care au pierit de moarte de martir, împreună cu obștile lor, trecute prin foc și sabie de călăii naziști.

În cele aproape 500 pagini ale cărții reînvie rabini-savanți, păstori spirituali devotați cu trup și suflet comunității și credincioșilor, care nu au pregetat să ia calea martiriului, împlinindu-și pînă la ultima suflare menirea sfîntă.

Pentru a scrie această carte, autorul a întreprins în prealabil o uriașă muncă de cercetare și documentare. Referindu-se la acest lucru, autorul notează în prefața cărții:

„Munca a fost îndelungată și dificilă. Au existat rabini despre care se

credea că au pierit în ghetoul din Varșovia, dar cercetările noastre au stabilit că în realitate s-au săvîrșit din viață în alte localități. Majoritatea rabinilor au murit departe de căminele lor. Rabini din țirgurile mici s-au refugiat la Lodz și la Varșovia, în speranța că marele oraș le vor oferi salvare. Rabini din Varșovia au căutat să ajungă în țirgușoare mici, minăți de aceeași speranță. Dar marea majoritate a rabinilor a refuzat să-și părăsească obștea, considerînd că locul lor este în mijlocul credincioșilor și soarta acestora trebuie să fie și soarta lor.”

E o carte tragică, sfîșietoare. Iată un rabin care pășește în capul coloanei condamnaților la moarte, intrînd cel dintîi în camera de gazare. Un alt rabin a lucrat ca cizmar în ghetou, noaptea scria iar manuscrisul e a îngropat la loc sigur, spre a fi găsit mai tîrziu. Un alt rabin ar fi putut să se salveze din ghetoul Varșoviei, dar acesta a refuzat s-o facă preferînd să împărtășească pînă la sfîrșit soarta obștei sale.

Cartea prezintă biografia fiecăruia dintre rabinii-martiri, genealogia, opera, împrejurările în care s-a săvîrșit.

„Cartea martirilor” este un monument ridicat în amintirea conducătorilor spirituali care au împărtășit soarta obștilor sfinte.

ENCICLOPEDIIE DESPRE TEMPLUL DIN IERUSALIM

apărută la Ierusalim. Este vorba de „Enciclopedia despre Tabernacol și Templul din Ierusalim” de profesor-rabin Samuel Schefer. Autorul și-a asumat sarcina temerară de a descrie în modul cel mai complet și detaliat cele două sanctuare antice ale iudaismului, fără a omite nici cel mai amănunt.

Alcătuită din șase volume, Enciclopedia este rodul unei munci imense, desfășurate de un singur om. Pe drept cuvînt presa a remarcat că rabinul Schefer a ridicat un veritabil „templu al informației” întru gloria Templului din Ierusalim, în jurul căruia gravitează toată istoria iudaică timp de peste un mileniu.

Primul dintre cele șase volume este consacrat anticului Mișkan (Tabernacol), el însuși o capodoperă arhitectonică, realizat de bibliicul Bezalel, cel dintîi artist din istoria iudaismului.

Autorul reproduce, între altele, textul gaulului cabalist Abraham Ricci, care a trăit în

urmă cu trei secole în Italia și care ne-a lăsat o descriere aproape completă a Tabernacolului. Acestui text de bază, rabinul Schefer i-a adăugat sute de note, care îmbogățesc lucrarea.

Celelalte volume ale Enciclopediei cuprind tot ce este necesar a se ști despre Beth Hamikdash.

De mare interes este descrierea muntelui Moria, pe care se afla sfîntul lăcaș, cu numeroasele sale clădiri și sanctuare.

Bazîndu-se pe textele biblice, pe scrierile profesorilor și alte izvoare antice, autorul descrie pe larg aspectul primului Templu.

Primele 4 capitole din volumul IV reproduc lucrarea rabinului Abraham Arie Portocole, care a trăit la Mantua, în secolul al XVII-lea. Ea este consacrată exclusiv îmbrăcămînții purtate de leviti în timpul sacrificiilor, precum și tînutei Marelui preot. Textul de bază este îmbogățit cu note extrase din lucrări clasice, scrise în diferite epoci.

Teatrul evreiesc în această stagiune

FRANZ AUERBACH
Directorul T.E.S. din Buc. rești

A 19-a stagiune a teatrului nostru a fost deschisă cu comedia muzicală „Se caută un ginere”, scrisă de vechii noștri colaboratori I. Berg și M. Bălan, pe muzica lui A. Girovanu, în regia lui M. Seker și sub conducerea muzicală a lui Haim Schwartzman, ambii artiști emeriți. Prin această comedie muzicală am încercat să satirizăm — cu mijloace specifice genului — o mentalitate retrogradă, din păcate prezentă uneori, de neîncredere a oamenilor vîrstnici în potențele tinerilor valori. Acest spectacol a oferit o participare a întregului nostru colectiv artistic, reușind prin aceasta să ofere o colaborare organică în're actorii noștri vîrstnici, cu experiență, cu cei care au pășit mai recent pe scîndurile scenei. În genere, munca noastră artistică se bazează pe această colaborare permanentă, reușind astfel să se cristalizeze un colectiv omogen. Un anumit grad de incandescentă, o bucurie de joc și o dăruire deosebită a actorilor în interpretarea personajelor, crează, după părerea noastră, farmecul și prospețimea reprezentărilor noastre, prospețime ce nu se pierde nici la spectacole foarte des repetate.

Al doilea spectacol care a văzut lumina rampei a fost „Blazonul” de Șa. om As, unul dintre clasicii literaturii idiș. În adaptarea scenică și regia lui Iso Scnapira, cu muzica lui H. Schwartzman, în decorurile lui Iso Schär, Spectacolul s-a bucurat de o primire bună din partea publicului.

Cu aceste două spectacole am părăsit genul comediilor muzicale pentru această stagiune, montînd după aceea piesa lui E. Deutsch „Un balon furat de vînt” în regia lui G. Teodorescu și scenografia lui L. Andreescu. În această piesă, care pune probleme grave de viață, personajele — supraviețuitori ai celui de-al doilea război mondial — se gîndesc să-și făurească un viitor luminos în urma experienței triste din trecut.

La data la care scriu aceste rânduri a avut loc și cea mai recentă premieră cu piesa „Vioara lui Stempeniu”, regizată și dramatizată de actorul nostru Benno Popliker, după lucrarea clasicului Șalom Alchem. Decorurile aparțin lui Iso Schär, iar muzica lui H. Maiorovici. Conducerea muzicală este încredințată maestrului H. Schwartzman. Acest spectacol se desfășoară o frescă a vieții evreiești din vechile târguri de acum 80 de ani. Scenele din acest spectacol ne înfățișează stările sociale și atmosfera în care oamenii își duc viața cu marile lor necazuri și micile lor bucurii.

La fel a văzut lumina rampei al doilea spectacol experimental de songuri, dansuri și balade sub titlul: „Spunînd da, spunînd nu”. Printre autorii versurilor se găsesc marii poeți Manger, Brecht, Nadir, Sternberg și alții. Spectacolul a fost regizat de Adrian Lupu și semnatul acestor rânduri, pe un comentariu scenografic al lui L. Andreescu.

Sperăm că acest spectacol se va bucura de o audiență favorabilă din partea publicului.

RECUNOȘTINȚA...

În anii ocupației, soții van den Hoven din orașul olandez Urecht au adăpostit timp de 4 ani pe un tânăr evreu, Rosenbaum, salvîndu-l în acest fel viața. După război, tânărul a emigrat în Uruguay, stabilindu-se la Montevideo.

Nutritiv un simțămînt de vie recunoștință față de salvatorii săi, cărora între timp le pierduse urma, Rosenbaum a hotărît să facă un voiaj în Olanda, în speranța că-i va revedea. Aici însă a aflat că soții van den Hoven au emigrat în Africa de Sud, unde au și încetat din viață între timp. Dornic, totuși, să-și exprime într-un fel recunoștința, Rosenbaum și-a continuat cercetările, pînă cînd a dat de un fiu al acestora, care locuiește într-un mic oraș din apropiere de Capetowne. Acestui urmaș al familiei van den Hoven i-a povestit istoria dramatică a supraviețuirii sale, invitîndu-l să-și facă o vizită la Montevideo.

lui, ca să putem continua în această direcție cu viitoare spectacole experimentale.

Concomitent cu această activitate s-au desfășurat și matineele noastre literare de duminică dimineața, devenite tradiționale de cîteva ani încoace. La realizarea lor, un rol important îl are secretariatul nostru literar, I. Bercovici, și colectivul artistic, care se dăruiește cu pasiune acestei munci. Un număr însemnat de spectatori apreciază în mod deosebit aceste manifestări literar-artistice.

Matineele literare se mișcă pe două coordonate cu urmatorul conținut:

„Pagini și figuri din istoria teatrului evreiesc” și

„Pagini de antologie din poezia evreiască”. Aceste matinee au avut următorul conținut: viața și opera lui Gordin; viața și opera lui Anski; poezia de la „Cîntarea cîntărilor” pînă la Iehuda Halevy; de la Iehuda Halevy pînă la Bialik.

Producția noastră viitoare, care va vedea lumina rampei la începutul lunii aprilie, va fi „O seară de folclor evreiesc” în regia lui I. Bercovici sub conducerea muzicală a lui H. Schwartzman.

În pregătire se află una dintre ultimele creații ale cunoscutului scriitor de limbă iude din Paris, H. Sloves, „Zece frați am fost” în regia lui Iso Schapira și în decorurile lui L. Andreescu.

După acest succint bilanț al activității noastre în stagiunea curentă, ne apropiem de subiectul propriu zis al acestor rânduri și anume *publicul*.

Pentru a înțelege unele probleme este bine să amintim că teatrul evreiesc are o tradiție bogată în România. La noi în țară, la Iași, s-a născut primul teatru evreiesc profesionist din lume: aceasta s-a întîmplat în anul 1876. Cîtorul fiind marele entuziast Avram Goldfaden, scriitor, compozitor, regizor și actor. Trupele teatrului erau înghesate pe o stagiune de vară, depășind numai rareori acest anotimp. Ele colindau țara în lung și în lat, putînd numai cu prețul unor mari sacrificii să-și câștige minimumul de existență. Este interesant că pînă în anul 1945, nici un actor de limbă idiș nu avea o locuință sau domiciliu stabil. Această stare de lucruri a putut fi schimbată numai datorită regimului nostru, care a asigurat și actorului de limbă idiș stabilitatea și egalitatea în drepturi.

Urmarea acestui fapt a fost crearea Teatrului Evreiesc de Stat, oferind artiștilor săi posibilitatea desfășurării depline a valențelor lor artistice.

Dacă în trecut dependența actorilor față de antreprenor și față de spectatori era nemîncîtoare și mai ales sușină bunei lor plăci, situația este cu totul alta acum. Fîcînd parte dintr-o instituție cu un program bine stabilit, actorii se bucură de largi posibilități de activitate creatoare, primind salarii corespunzătoare capacității lor artistice. Dependența lor față de spectatori în sensul celor arătate mai sus a dispărut.

Statul nostru face sacrificii bănești susținînd și stimularea mișcării teatrale. Aceste cheltuieli întrec ne departe posibilitățile de procurare materiale ale instituțiilor teatrale. Toate acestea, inclusiv teatrul nostru, fac toate eforturile pentru a cîștiga o cîrmă din ce în ce mai largă de energie, să-și bazeze deopotrivă existența artistică și existența materială pe generozitatea de colective artistice.

Pentru a cunoaște mai bine pătrerea spectativilor, li s-a cerut în ultimul timp sugestii și aprecieri. Din multiplele răspunsuri primite, am putut constata că teatrul nostru este îndrăgit de spectatori și că ei așteaptă noi producții artistice, din ce în ce mai valoroase.

Pentru a concretiza aprecierile și sugestiile primite, am organizat în luna ianuarie a.c. o întîlnire cu spectatori în cadrul căreia s-a dezbătut majoritatea problemelor ridicate de ei. În rașterea noastră la publicitatea în legătură cu teatrul nostru. Cel mai important rezultat al întîlnirii noastre cu spectatori mi se pare crearea cercului de prieteni ai teatrului, un colectiv larg și voluntar care s-a pus în slujba teatrului.

Teatrul nostru ne simțim încă o dată cîmîm o îndrăgășă strînsă, viața întrebată și spectatori poate să dea primului vitalitatea necesară.

Pentru a veni în întîmpinarea acestei importante acțiuni, teatrul nostru are datoria de a elabora un reperoriu interesant și variat, în care fiecare premieră să constituie un eveniment artistic pentru noi și spectatori noștri.

Munca elaborării repertoariului pentru stagiunea viitoare este acum în plină desfășurare și sîntem conștienți că eforturile depuse vor fi încununăte de succes.

Cel mai vechi manuscris ebraic

Intr-un număr anterior al revistei noastre am înfățișat cititorilor manuscrisele de la Marea Moartă — considerate pe drept cuvînt printre cele mai vechi monumente ale culturii ebraice. Există, însă, un text și mai vechi, descoperit încă în anul 1899 și considerat pînă în ziua de azi drept cel mai vechi manuscris ebraic din lume. Este vorba de plîngerea scrisă în anul 410 înaintea erei noastre — deci cu 2 177 ani în urmă — de evreii din orașul Elefantin, Egiptul de sus, adresată guvernatorului persan al Iudeii. În această plîngere, evreii din acel oraș arată că preoții egipteni îi asupresc, au pus să le fie jefuite lăcașele de rugăciune și-i împiedică să aducă ofrande lui Dumnezeu cel sfînt.

Din alte izvoare se știe că în acea epocă în orașul Elefantin se afla o garnizoană a persilor, din care făceau parte și mercenari evrei. Aceștia din urmă se bucurau de oarecare autonomie, avînd și o mare sinagogă, care a fost distrusă de populația băștinașă în anul 409 î.e.n.

Manuscrisul a suscitat din primul moment interesul viu al oamenilor de știință — istorici, lingviști, egiptologi etc. El a ridicat o seamă de probleme, rămase pînă în prezent neelucidate. Astfel, se pune întrebarea Prin ce împrejurare acest manuscris a rămas în Egipt de vreme ce fusese adresat guvernatorului Iudeii? Prin ce minune s-a conservat timp de atîtea secole și milenii?

Prețiosul manuscris a fost descoperit la Elefantin, cu prilejul unor săpături arheologice efectuate la sfîrșitul secolului trecut. Totodată au fost scoase la iveală și alte texte — din păcate deteriorate — despre care se crede că au făcut parte din arhiva obștei evreiești din acest oraș străvechi. Plîngerea este redactată în limba arameică — larg folosită pînă în secolul al III-lea înaintea erei noastre în orientul apropiat — și transcrisă cu caractere ebraice pătrate.

În anul 1899 prețiosul manuscris a fost achiziționat de la un negustor de antichități din Luxor și oferit universității din Strasbourg, unde se păstrează și în prezent.

NOUL ATLAS AL LIMBII ROMÂNE

O lucrare de mari proporții, aflată în atenția specialiștilor de la Centrul de cercetări fonetice și dialectale al Academiei, este Atlasul lingvistic român, conceput a fi elaborat pe baza unor chestionare lingvistice bogate (pentru fiecare localitate cercetată urmărindu-se pronunția și semnificația a peste 2 500 de cuvinte). Cercetătorii au selectat pînă acum materialul necesar întocmirii atlasului lingvistic al Olteniei. Ei continuă investigațiile de specialitate asupra Munteniei și Dobrogei, iar cercetările din Moldova, Banat și Transilvania se vor efectua cu ajutorul filialelor locale ale Academiei. În următorii ani se vor analiza din acest punct de vedere peste 1 000 de localități, înregistrîndu-se toate graiurile limbii române cu particularitățile lor fonetice, semantice și gramaticale.

DOUA IMPORTANTE MANIFESTĂRI INTERNAȚIONALE

În acest an, România participă la două importante manifestări internaționale din domeniul producției și prelucrării hidrocarburilor.

Prima manifestare are loc de la 2 la 8 aprilie a.c. în orașul Mexico City din Mexic, unde se vor ține lucrările celui de-al VII-lea Congres mondial al petrolului. Cea de a doua — al X-lea Congres internațional al industriei de gaze, va avea loc la Hamburg, între 6—10 iunie a.c. România participă, potrivit tradiției, la ambele congrese, atît datorită experienței acumulate în aceste sectoare industriale, cit și prin activitatea susținută desfășurată în amînunțele organisme internaționale.

SEARA ROMÂNEASCĂ LA VERSAILLES

La Versailles a fost organizată, cu concursul Clubului tinerilor intelectuali parizieni, o seară românească. După conferințele „Curs de istorie românească” și „Peisaje românești” au fost prezentate o serie de filme românești de scurt metraj, printre care „Călătorie în paradisul păsărilor”, „Minăstirile din Moldova”, „Album de artă populară românească”, „Nun-tă în Oaș” etc.

UN NOU DRUM TURISTIC

După șoseaua automobilistică pe platoul Bucegi, care va fi dată în circulație peste cîteva luni se anunță acum construirea unei noi variante a drumului turistic Sinaia — Cota 1400. Șoseaua, care se va întinde pe versantul sudic al masivului, va avea o lungime de 8 km și două fire de circulație. Ea va scurta cu circa 5 km lungimea actualului traseu, permițînd accesul tuturor categoriilor de autovehicule. Se va face, de asemenea, legătura și cu alte cabane din zona respectivă.

SĂPTĂMINA INTERNAȚIONALĂ A TEATRELOR PENTRU TINERET

România participă la Săptămîna internațională ale teatrelor pentru tineret de la Nürnberg și München, care au loc în această lună. În cadrul celor două competiții artistice, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț va prezenta cite un spectacol cu piesa „Afară-i vopsit gardu”, înăuntru-i leopardu” de Alecu Popovici, în regia lui Ion Cojar. Regizorul român va lua parte și la ședința Comitetului executiv al Asociației internaționale a teatrelor pentru tineret și copii, care va avea loc la Nürnberg.

Cum a fost arestat fostul comandant al lagărului Treblinka

Agentiile de presă din toată lumea au anunțat arestarea în Brazilia a lui Rudolf Stangl, fostul comandant al lagărului de exterminare de la Treblinka. Cu acest prilej s-a arătat că Stangl este unul din marii criminali de război, fiind vinovat de exterminarea a cel puțin 700 000 oameni. Pe lista criminalilor căutați de polițiile mai multor țări, el figurează imediat după Martin Bormann, dr. Mengele și Heinrich Müller, fostul comandant al Gestapoului.

Presă evreiască acordă o atenție deosebită acestui caz, relatând amănunte inedite despre arestarea lui Stangl. Se arată, astfel, că el a putut fi descoperit datorită investigațiilor îndelungate făcute de conducătorul Centrului evreiesc de documentare din Viena, Simon Wiesenthal, același care a avut un rol important în descoperirea și arestarea lui Adolf Eichmann.

Rudolf Stangl, azi în vîrstă de 59 de ani, a fost comandantul lagărului nazist de la Sobibor, în perioada martie—august 1942, iar din august 1943 pînă la sfîrșitul anului 1943, comandantul lagărului Treblinka.

După zdrobirea nazismului, Stangl s-a ascuns o vreme în Austria, unde a fost arestat de autoritățile americane. Intrucît în acea perioadă antecedentele acestui criminal de război nu erau cunoscute, el a fost predat autorităților austriace, care l-au închis la Linz. După puțin timp însă Stangl reușește să dispară, la început în Italia, apoi în America de Sud, unde sosesce mai tîrziu soția și copiii săi.

În ultimii ani, Stangl deținea un post important la o uzină de automobile din Sao Paulo.

În cadrul unei conferințe de presă ținute după ce s-a aflat de arestarea lui Stangl, conducătorul centrului de documentare din Viena, Simon Wiesenthal a declarat că în lagărul de la Treblinka au fost asasiinați peste 700 000 oameni, dintre care 400 000 evrei.

Autoritățile din R.F.G. au cerut extrădarea acestui criminal de război.

Alimentația rituală de Pesah

Comunitatea evreilor (M) din București organizează și în acest an, în sălile de recepție ale templului coral, din str. Sf. Vineri, un restaurant ritual pentru toate zilele sărbătorilor de Pesah 5727 (24 aprilie — 2 mai inclusiv) și pentru șerile de Seder (24 și 25 aprilie a. c.)

Coreligionarii se pot înscrie fie cu plată, fie gratuit, la sediul acestei comunități, din str. Dimitrie Racoviță nr. 8.

Acolo unde a fost creat Golemul...

Praga, socotită a fi cea mai frumoasă capitală a Europei centrale, surprinde și încintă turistul pentru că ea a știut să păstreze cu dragoste patina secolelor care au trecut deasupra ei. Vestigiile privind istoria populației evreiești din Boemia și Moravia sînt aici de o valoare de neprețuit.

Din anul 950, evreii își aveau cartierul lor la Praga; la început pe malul stîng al fluviului, pe urmă în orașul vechi. Prinții cehi, deși recunoșteau suveranitatea imperiului german, se bucurau de o independență totală înăuntrul frontierelor lor, manifestînd înădușă față de populația evreiască.

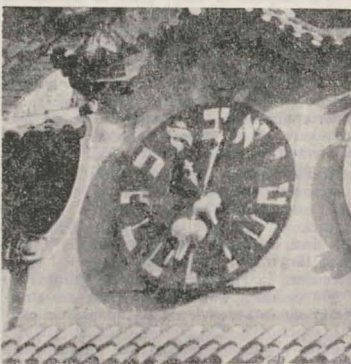
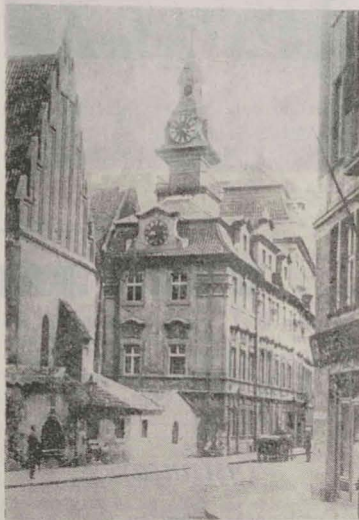
Cu toate acestea, ca pretutindeni în Europa secolului XIII, evreii au fost excluși de la meserii, negoț și agricultură. Ei puteau exercita doar împrumutul cu dobîndă și meseria de măcelar.

Înfrînt restricțiile, evreii au practicat totuși și alte meserii, cum ar fi acelea de cizmar; unii dintre ei au fost aurari-argintari,

evreii continuau să beneficieze de un fel de *statu quo*, nefînd expulzați.

Începînd din anul 1526, puterea este exercitată în provinciile ceh de către un rege din casa habsburgică. Acest lucru va da naștere unor conflicte între Habsburgii catolici și supușii regatului Boemiei, care, credincioși tradiției husite, vor trece în lagărul luteran. Evreii au avut de suferit de pe urma acestor disensiuni.

În ciuda tuturor vicisitudinilor, comunitatea evreilor a continuat să se dezvolte; școlile rabinate din Praga devin celebre; în anul 1503 ia ființă la Praga prima tipografie ebraică a țării de sub influența germană. Ea era proprietatea lui Gheșon ben Șlomo Cohen, descendentul unei cunoscute familii de tipografi italieni, Soncino. De altfel, în Italia existau de mai bine de 40 de ani tipografii ebraice. Urmașii lui Gheșon vor continua tradiția, fiind tipografi din tată-n fiu pînă

Orologiul cu caractere ebraice.

„Primăria evreiască” din Praga.

șlefuitori de diamante, desenatori, circiumari, muzicieni. Evreii erau obligați să poarte o îmbrăcăminte distinctă, bărbații o pălărie galbenă, conică, iar femeile un voal întins pe umeri.

În ciuda acestor măsuri vexatorii, situația evreilor la Praga era mai bună decît în multe alte locuri.

Tara era prosperă, iar universitatea din Praga, fondată în anul 1348, era cea mai veche din Europa centrală. Pe vremea aceea Praga devenise un centru al politicii europene: tot de aci a pornit și mișcarea reformatoare. În capul acestei mișcări s-a aflat un om al bisericii, predicator și profesor al universității: Jan Hus (1371—1415). El ataca cu violență biserica catolică, avidă de bogății și încearcă s-o oblige să renunțe la bunurile ei. Revolta lui împotriva autorității papale face ca Jan Hus să fie considerat eretic și ars pe rug, la 6 iulie 1415. Discipolii săi, huseiții, continuă opera sa. Grație sprijinului primit din partea forțelor populare, huseiții vor lupta vreme îndelungată cu succes împotriva susținătorilor vechiului regim feudal. În cursul secolului al XV-lea, huseiții au fost în mod practic stăpînitorii țării. Ei nu numai că nu i-au prigonit pe evrei ci au întreținut cu ei legături prietenești.

Sub domnia lui Vladislav II (1471—1516) rege al Ungariei și Boemiei situația populației evreiești se înrăutățește. Pentru a înlătura o concurență nedorită, burghezii au cerut expulzarea evreilor: o parte a nobilimii s-a opus acestei măsuri, fără îndoială pentru că avea avantaje de pe urma prezenței evreilor. La 7 mai 1501, Dieta decide că se poate îngădui evreilor să se stabilească în țară și că, dacă vreunul din ei va călca vreo lege a țării, să fie pedepsit numai vinovatul și nu întreaga populație evreiască, după cum era obiceiul atunci.

Sub presiunea burgheziei, Vladislav nu a ratificat hotărîrea Dietei: cu toate acestea,

în secolul XIX. Printre savanții acelei epoci trebuie amintit un rabin foarte erudit, Iacob Polak (1460—1535).

Pe vremea aceea, ghetoul se întindea pe malurile Moldovei, începînd din partea de jos a orașului Praga pînă la Altstadt Ring, cea mai frumoasă parte a orașului.

Impozitul pe care evreii din Boemia trebuiau să-l plătească nobilimii și clerului a ajuns în anul 1534 la o sumă considerabilă. Comunitatea evreilor din Praga a fost însărcinată să procedeze la repartizarea judicioasă a sarcinilor între comunitățile țării.

Socotindu-se nedreptățită, obștea din Horowitz, a protestat pe lingă capul comunității din Praga; plîngerea nefiind luată în seamă, reprezentanții acestei obștei s-au adresat rabinului Ioselman din Rosheim, o personalitate proeminentă a acelei epoci. Acesta a fost primit cu mult entuziasm în cartierul evreiesc din Praga. În cinstea lui, la intrare în cartier a fost înălțat un arc de triumf din flori.

Anul 1541 a fost un an nenorocit pentru obștea din Boemia. O groaznică epidemie de ciumă se abătuse asupra populației. Ca în atîtea rînduri în evul mediu, evreii au fost învinuiți că ar fi provocat acest flagel. Nu puțini au fost arestați și torturați pentru a-i sili să facă mărturisiri. În decembrie 1541, Dieta Boemiei a hotărît expulzarea evreilor. Hotărîrea a fost ratificată de către Ferdinand, fratele împăratului Germaniei. Din nou rabinul Ioselman, acum în vîrstă de 64 de ani pornește la drum în plină iarnă, pentru a-l îndupleca pe Ferdinand. La Praga, el își găsește coreligionarii cuprinși de cea mai adîncă disperare. În cele din urmă Ferdinand se lasă înduplecat și permite ca evreii izgoniți din Praga să se reîntoarcă la casele lor.

În anul 1559 un groaznic incendiu reduce la cenușe cea mai mare parte a cartierului evreiesc. Cronicile ne spun că un număr destul de mare de oameni — printre care femei și copii — au pierit în flăcări.

În anul 1561, deasupra capetelor evreilor planează din nou primejdia expulzării. Un evreu din Praga, Mordehai Cemah ben Gherșon, descendent al familiei Soncino (celebrii tipografi din Lombardia) pleacă la Roma ca să-l intervină pe lingă Papa Pius al IV-lea să-l dezlege pe împăratul Ferdinand de jurămîntul pe care acesta lă făcuse, că va expulza evreii din Praga. După multe rugămînturi Pius acceptă și Maximilian, fiul lui Ferdinand, acordă protecția sa evreilor din Praga.

Comunitatea evreiască ia acum un nou avînt. La sfîrșitul secolului XVI-lea marii financiari, cum au fost Mordehai Marcus Maisl (1528—1601) și Bassevi von Treuenburg contribuie și ei la dezvoltarea orașului evreiesc. Rabini ca: Isaia Horowitz (Șeloh) Iomtov Lippman Heller, teologul David Hoppenheimer, marele rabin Löw și mai tîrziu Ezechiel Landau (1713—1793), celebrul astronom David Gans (1541—1613) și filozoful și savantul Iosef Delmedigo (1591—1655) au adus faimă comunității din Praga. Dintre aceștia cel mai celebru este, desigur, rabin Löw (Maharal) căruia legenda îi atribuie paternitatea Golemului.

Privilegiile acordate obștei evreiești de către Ferdinand III în anul 1648 au făcut să sporească populația ghetoului. Aici oamenii trăiau îngheșuiți în ulicioare întortocheate, unde soarele nu pătrundea niciodată. Epidemiile făceau ravagii. Așa, de pildă, ciuma din 1680 a făcut mai mult de 3000 de victime.

În secolul al XVII-lea comunitatea din Praga număra 15000 suflete, fiind cea mai mare din imperiul Austro-Ungar. Ea își avea instituțiile ei, așezăminte de cult și de administrație, etc.

În timpul războiului dintre Austria și Prusia, Friedrich al II-lea al Prusiei a intrat în Praga. Mai tîrziu poliția i-a acuzat pe evrei că l-ar fi primit cu simpatie pe regele Prusiei. Drept represalii, împărăteasa Austriei a ordonat expulzarea evreilor din Praga și Boemia. Aceasta s-a întîmplat la începutul anului 1745. Pe un ger năpraznic aproape 20 000 de evrei au fost siliți să-și părăsească din nou căminele, luînd calea pribegiei. După stăruințe îndelungate împărăteasa a consimțit să permită înapoierea evreilor, după ce aceștia au promis că vor plăti un bir de 200 000 de florini. Acest impozit a fost plătit în fiecare an, pînă în 1848. Alte măsuri draconice au fost luate împotriva năpăstuiții comunități; numai fiul mai mare dintr-o familie evreiască avea dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie. În mod obligator, bărbații trebuiau să poarte barbă și cite o panglică galbenă în jurul umărului stîng; femeile trebuiau să poarte o panglică galbenă în păr.

Situația s-a îmbunătățit în mod simțitor sub domnia împăratului Iosef (1780—1796). În anul 1791 acest despot luminat a desființat iobăgia. O ordonanță guvernamentală din anul 1841 permite evreilor să cumpere terenuri, dar cu anumite rezerve. În anul 1846 au fost desființate cîteva impozite speciale. În anul 1848 s-au instituit drepturi civile egale. În anul 1852 ghetoul a fost definitiv desființat.

Pînă în anul 1869 populația evreiască din Praga era concentrată în cartierul Josefstadt. Din pricina numeroaselor inundații, cartierul a fost asanat și reconstruit în anul 1890. Nu au fost lăsate decît cîteva edificii istorice, de interes arhitectonic. Printre acestea cea mai importantă este fără îndoială primăria evreiască, unul din cele mai interesante edificii din oraș, ce a fost construit de către arhitectul italian Pancrace Roder în anul 1580.

În această clădire se țineau adunările conducătorilor comunității și mai tîrziu ședințele tribunalului rabinic. Orologiul primăriei are caractere ebraice.

Altă clădire istorică și totodată remarcabil monument arhitectonic este sinagoga Veche-nouă, din secolul al XIII-lea. Aici este păstrat drapelul comunității evreiești din Praga. Sinagoga Klaus, în stil baroc, a fost construită în anul 1694. În prezent aici este o expoziție istorică intitulată „Evreii din Praga din secolul al X-lea pînă în 1948”. Transformarea acestei sinagogi în muzeu a fost începută de către naștiți care au îngrămădit aici un număr imens de obiecte de cult și de artă sinagogală, jefuite din aproape întreaga Europă. Acestea trebuiau să fie vestigiile unui popor dispărut pe vecie. Din fericire, socotilele naștilor au fost dejucate și operele de artă expuse stau mărturie a unei culturi milenare.

meridiane

Un proiect al lui Moise-David, staroste din 1833

În „Documente privitoare la economia Țării Românești” (1800—1850) culese de I. Cojocaru (vol. II, Editura științifică 1958) se publică și textul memoriului din 6 august 1830 prin care Moise „fostul hahambașă” cere în-cuviințarea de a deschide o „fabrică” de mătase la București. Între fascimilele apărute în această lucrare de un deosebit interes pentru studierea economiei românești în prima jumătate a secolului trecut, se află, în afară de prima pagină din cererea adresată de Moise, și o parte din mostrele anexate. Pe lângă memoriul propriu zis am mai găsit în dosarul cu privire la proiectul lui Moise și alte acte în legătură cu intervențiile făcute de el, pe lângă autoritățile vremii.

Prin bunăvoința Arhivelor Statului București am fotocopiat toate aceste acte aflate în original, pentru a cerceta cine a fost acest Moise, care-și dă titlul de „fost hahambașă”, pe atunci cea mai înaltă căpetenie religioasă a evreilor.

În Muntenia nu exista un cap religios sub acest nume, hahambașă al Moldovei avind ca reprezentant al său în București un vechil. Actele descoperite la Arhivele Statului ne interesează desigur și pentru a afla amănunte despre proiectul, pe vremea aceea îndrăzneț, de a întemeia o „fabrică” de mătase la București.

La începutul secolului trecut, o asemenea „fabrică” nu exista, deși în perioada Regulamentului Organic industria a marcat un progres. Mica producție continua însă de a păstra, și în această perioadă, un rol predominant, forma principală constituindu-o producția meșteșugărească. Producția industrială atinge un stadiu mai înalt în manufactură. Regulamentul Organic asumându-și sarcina de a „ocroti așezarea fabricurilor și manufacturilor”. În domeniul industriei textile, după datele Visteriei, funcționau în 1845, în Țara Românească, în afară de București, 5 „fabrici” de aba de lână, una de postav și 2 de testemele. Nici o „fabrică” de mătase însă, nu exista, deși cultura mătăsiilor trebuie să fi fost în Țara Românească pe o scară întinsă, dar primitivă, ea constituind una din ocupațiunile principale ale locuitorilor de la țară și în parte și de la oraș. În București era pe vremuri, pe Calea Văcărești, „livada cu duzi”, care se întindea de la strada Apele Minerale, până dincolo de abator. Încă și astăzi se mai văd în București numeroși duzi întinzându-și ramurile până în mijlocul străzii.

Proiectul lui Moise prezenta un interes deosebit, ținând seama de faptul că pe atunci, nu numai femeile, ci și bărbații mai cu stare, purtau îmbrăcăminte de mătase. Pentru satisfacerea consumului se importa mătase din străinătate. Trebuia să vie cineva care să cunoască modul de producere a mătăsei brute, cum se cultivă și cum se tratează viermii de mătase, cum se trage pentru a deveni proprie pentru țesutul atlasului și altor țesături. Până atunci borangicul românesc, din cauză că firul nu se trăgea egal și subțire și avea noduri, nu putea fi folosit la fabricarea stofelor de mătase, ci doar pentru țesutul pinzei de câmașe și pentru ibrisuri.

Pentru a înlătura aceste lipsuri, Moise face în 1833 un memoriu, în care cere voie să deschidă o „fabrică” de mătase, afirmând că va putea „aduce mare folos la țara aceasta” prin înființarea ei. Pentru deschiderea acestei fabrici el nu cere decît a porunci, cui se cuvine „spre a slobozi locul șterp ce se află în dosul casei mele, ca să fac casă de fabrică”. (Arh. Stat. Buc. Visteria nr. arh. 5028/1833, f. 2, traducere contemporană, originalul în limba rusă).

Dar cine era acest Moise, care susținea că trăind 5 ani la Viena, unde a făcut negoț a „întocmit fabrică spre facere a tot felul de mătășerie”?

Credem că răspunsul îl putem afla folosind un material pe care-l dăm în „Analele Societății Iuliu Barasch” Anul II, Buc. 1888, în „Amintiri din trecut”, Michel Asiel (1822—1895), întemeietorul în 1875, al ziarului săptămînal în limba idiş „Hajoietz”, despre care s-a vorbit în paginile revistei noastre.

În rapoartele oficiale pe care le posedăm în fotocopie, Moise e însoțit cu titlatura „fostu” hahambașă (Patenta Marei Visterii a Țării Românești din 21 aprilie 1833) sau cu cea de staroste și hahambașă al ovreilor (Jurnal al Sfatului Administrativ Ordin din 1833, luna și anul indescifrabile, actual fiind într-un colț rupt).

Care e realitatea? Un hahambașă cu acest nume nu este cunoscut din cercetările noastre și din documentele existente. Credem că Michel Asiel în articolul său de „Amintiri” („Cultura mătăsiilor fine în România sub domnia lui Știrbei Vodă, între anii 1852—1856”) pune la punct problema. Este vorba de Moise, fiul lui David staroste (Roș Medina) evreilor din București. Tatăl lui, născut și el în București, la începutul secolului al XVIII-lea, a fost un om cu o cultură iudaică și chiar europeană (vorbea, în afară de ebraică, șase limbi: română, germană, franceză, turcă, greacă și sirbă) și a scris o lucrare de peste 500 coli despre Cabala, pe care o luă cu sine

în Țara Sfîntă, unde și muri. Plecînd din Țara Românească, fiul său Moise, fu numit în locul lui staroste. În această calitate, poate, deține și funcția de vechil de hahambașă. Moise, în tovărășie cu fratele său, a avut la București, un magazin de manufactură, cu nișuri aduse de la Viena și Lipsa. Moise-David, cum era numit în lumea comercială, a fost și el în felul său, victima înfrîngerii lui Napoleon la Waterloo, cînd blocada fiind ruptă, prețurile mărfurilor scăzură cu peste 25%, ruinînd pe mulți negustori. Rămăsă răc, Moise plecă la Viena, unde ajutat de bancherul Leon Adud, întemeie ocolu o „fabrică” de cutnic de mătase (ștofă de atlas vîrgat pentru anteerie românești, pe care le purtau boierii).

Ca să poată da produse cît mai bune, el frecventă la bătrînețe, purtînd portul românesc, dar cu barbă și perciuni, o școală tehnică din Viena pentru a-și însuși cu temei meșteșugul. Cu această experiență, Moise, fostul staroste, se întoarce după cinci ani în țară, pentru a încerca întemeierea primei „fabrici” de mătase în Țara Românească.

Din motive necunoscute, memoriul său nu a avut răspuns la timp. Cînd la domnie în Muntenia, veni Alexandru Ghica (1834—1842), Moise repetă oferta către marile vornic al lui Alexandru Ghica, Barbu Știrbei, ajuns în urmă Domn. Proiectul său, de astă dată mult mai larg, prevedea pentru a asigura materie primă de calitate, între altele să se importe din Italia și Spania viermi de mătase, care să se împartă țăranilor, care să fie învățați cum să planteze duzi.

Marele vornic Știrbei își dădu seama de importanța proiectului lui David Moise, dar din cauza greutăților financiare în legătură cu războiul ruso-turc, el nu putu fi, nici de astă dată, realizat. Venind la domnie, Știrbei Vodă făcu totuși un început, poruncind să se întemeieze la Pantelimon o mare grădină cu 30.000 de duzi. Totodată s-a adus din străinătate sămînță de viermi de mătase de calitate superioară. La expoziția industrială din Londra, el trimise mostre din producția de gogoși a acestei grădini. Fabricanții stofelor de mătase din Franța, constatînd superioritatea gogoșilor de mătase românești, făcără mari achiziții. Numeroși negustori și meseriași părăsiră ocupațiile lor, ca să se apuce de cultura viermilor de mătase. Prețul gogoșilor se urcă de la 3—4 piastri de oca, la 2 și 2 napoleoni și un sfert. Moise David, totuși, nu beneficiă de milioanele de napoleoni care intrară în țară, „fabrica” lui rămînînd mai departe în stare de proiect.

La 1865, o pestilență care se ivi între viermii de mătase puse capăt negoțului cu această marfă de preț. Moise David părăsi la o vîrstă înaintată țara, lăsînd aci între urmași, pe Peppi (Perală) soția lui Naftali K. Popper, profesor al primei școli israelito-române din București, ziarist, om de cultură, la urmă librar în București, tatăl exploratorului Țării de Foc, Iulio Popper.

S. SOLOMON

Abraham Micu Farchi a împlinit 80 de ani

Președintele secției sefarde a Comunității evreilor (M) din București, d. Abraham Micu Farchi, a împlinit vîrsta de 80 de ani.

La moarlea episcopului Alexandru Bulhi

În ziua de 15 martie a.c. a încetat din viață, în urma unui tragic accident, episcopul Alexandru Bulhi al Eparhiei reformate din Oradea și președinte al sinodului Bisericii reformate din România.

Înștiințare

Coreligionarii care au făcut rezerva de locuri de morminte la cimitirele Comunității evreilor (M) din București sînt invitați a se prezenta la sediul acestei comunități, din str. Dimitrie Racoviță nr. 8, în orice zi de lucru, în afară de sîmbătă, cu chitanțele și documentele respective.

Se atrage atențiunea că acei care nu se vor prezenta pînă la data de 1 iulie 1967 nu vor putea beneficia de nici un loc de rezervare.

Coborîtor dintr-o respectată familie sefardă, sărbătoritul activează de mulți ani, cu energie și devotament, pe tărîmul obștei. D-sa continuă bogata tradiție a comunității sefarde din București, care în decurs de mai multe secole a dezvoltat numeroase așezăminte și instituții de cult — printre care mîndria obștei, Templul sefard, devastat și incendiat în timpul rebeliunii legionare din anul 1941. Din mijlocul obștei sefarde s-au ridicat în decursul timpului o seamă de eminente personalități religioase și culturale, care au îmbogățit tezaurul iudaismului din România.

În climatul de înțelegere și libertate religioasă care domnește azi în țară, cerințele credincioșilor evrei — fie ei sefarzi sau aschenazi — sînt pe deplin îndeplinite de instituțiile și așezămintele de cult ale Federației Comunităților Evreiești (M) și ale comunităților. Pe această linie și în acest spirit se înserează activitatea plină de dăruire și devotament a d-lui Abraham Micu Farchi.

Colectivul nostru redacțional adresează sărbătoritului cordiale felicitări și tradiționala urare AD MEIA VA-ESRIM — pînă la 120 de ani!

Cu acest prilej, d. Șef rabin dr. Moise Rosen a adresat următoarea telegramă Episcopiei reformate din Oradea:

„Vă exprimăm sincere condoleanțe la trecerea în lumea celor drepti a episcopului Alexandru Bulhi al Eparhiei reformate din Oradea și președinte al sinodului Bisericii reformate din Republica Socialistă România.

Am admirat marile sale calități de păstor sufletesc, de patriot luminat și de luptător entuziast pentru înfrățirea între oameni, confesiuni și popoare.

Clerul și comunitățile cultului mozaic din Republica Socialistă România participă la durerea voastră și rugăm pe Atotputernicul pentru vecinica odihnă a sufletului său nobil.

DR. MOISE ROSEN

Șef rabin al cultului mozaic și Președinte al Federației Comunităților Evreiești (M) din România

Înțelepții din Provence

În epoca marilor comentatori ai Bibliei și Talmudului o pleadă de învățați de seamă au trăit și creat în sudul Franței, regiune cunoscută sub numele Provence. Centrul învățării lor se afla în orașul Narbonne.

În timpul lui Rabenu Tam, capul religios al obștei și conducătorul teșivei a fost rabi Avram ben Itzhak, autorul tratatului „Haej-kol”. În literatură talmudică el este numit Ravad, de la Rav av Bet Din, conducătorul tribunalului religios. Tot așa este denumit și gnerale sau mai mare rabi Avram ben David, vestit pentru adnojanțele sale la cartea Mișne Tora, a lui Maimonide.

În orașul Narbonne s-a stabilit și familia Kimhi, originară din Spania. Un descendent al acestei familii a fost rabi David Kimhi, cunoscut sub numele Radok. El o înormit comentarii la multe din cărțile Talmudului. Ele pornesc mai cu seamă de la criteriul gramatical și lingvistic, dar au în vedere și înălțătura înțelepților. Comentariul lui Radok este cel mai renumit, după cel al lui Rasi.

Rabi Ichuda Ibn Tibon a tradus cartea „Hovot Aluvot” a lui rabi Bahia Ibn Pekuda. De asemenea, a tradus „Haemnot Uehadent” a lui Saadia Gaon și cartea „Ha-kocri” a lui Ichuda Halevi. Fiul său, rabi Simuel Ibn Tibon a tradus cartea „More Nevulim” a lui Maimonide. Prin aceste traduceri în limba ebraică, familia Ibn Tibon a salvat scrierile marilor personalități ale iudaismului, căci inițial aceste cărți au fost scrise în limba arabă.

BRIT IVRIT OLAMIT

În pagina 12-a, textul în limba ebraică.

Centrele de distribuire a azimei în Capitală

Comunitatea Evreilor (M) din București anunță că distribuirea azimei și a făinei de azimă pentru Pesah 5727 va începe în ziua de 10 aprilie 1967 și va continua pînă în ziua de 12 aprilie a.c. inclusiv la centrul de la sinagoga Malbim. Acest centru va funcționa între orele 8—14. Începînd de joi 13 aprilie a.c. distribuirea azimei și a făinei de azimă se va face la următoarele centre:

- Sinagoga „Malbim”, str. Bravilor 3.
- Sinagoga Mare, str. Vasile Adamache 11.
- Sinagoga „Aizic Ilie”, intrarea Vinător, 13.
- Sinagoga „Eșua Tova”, str. Nikos Beloiannis, 9.
- Sinagoga „Voința”, str. Taras Sevcenko, 66.
- Sinagoga „Ajutorul”, str. Andrei Birsan

Centrele de mai sus vor funcționa după următorul orar:

- Joi 13 aprilie între orele 9—13 și 15—19
- Vineri 14 aprilie între orele 8—13
- Duminică 16 aprilie între orele 8—13 și 15—19
- Luni 17 aprilie între orele 8—13 și 15—19
- Marti 18 aprilie între orele 8—13 și 15—19
- Miercuri 19 aprilie între orele 8—13 și 15—19
- Joi 20 aprilie între orele 7—20
- Vineri 21 aprilie între orele 7—15
- Duminică 23 aprilie între orele 7—20
- Luni 24 aprilie între orele 7—14

MARI FIGURI DIN TRECU

MOSES GASTER,
îndrăgostitul de slova românească

S-au scurs 28 de ani de la trecerea în lumea dreptilor a dreptei și luminoasei personalități ce a fost rabinul dr. Moses Gaster, filolog, membru de onoare al Academiei române și apoi conferențiar la universitatea din Oxford.

L-am cunoscut personal, cind s-a reîntors în țară, în 1929 în casa prof. N. Cartoian și l-am revăzut cind a revenit în 1935 pentru a preda manuscrisul ediției Anton Pann. De statură mijlocie, dar bine legat, cu o față blândă și iradiind luminozitate, cu o privire plină de voce bună și cu vorbirea smălțată de umor, Moses Gaster era modest și simplu, ca orice om de seamă, plin de o bunătate direct cuceritoare.

Din breblanul de glorioși oameni de știință, intră prin operele lor în patrimoniul de aur al culturii române, alături de H. Tiktin. Lăzar Șeicaneanu și Aurel Candrea, Moses Gaster e cel mai proeminent. Silit să se expatrieze, el a rămas nu numai un fiu credincios și devotat al plăurilor natale, dar a continuat, pe meleaguri străine, militarea pentru graiul și predarea filologiei românești. Din 1886, de cind ne-a părăsit, M. Gaster a stat în contact strins, nemijlocit, cu locul de baștină, purtând în țara adoptivă tortă vie a folclorului și slovei dulci a țării sale natale. După „Literatura populară română”, ieșită în 1882 și „Apocrife în literatura română”, a venit la rind „Gresomăia Română” în două volume, apărută la Lipsa în 1891. Lucrările de folclor și de istorie a literaturii române vechi au apărut astfel una după alta, fie că se afla la București, unde s-a născut, sau la Londra, unde a publicat studiul din Enciclopedia britanică asupra României. Ultimele sau act de prezență vie și măturie de dragoste pentru România a fost „Anton Pan — Povestea vorbirii, cu un studiu introductiv de dr. M. Gaster”.

Potrivit invitației pe care i-o făcuse, venind la Londra, prof. univ. N. Cartoian, Gaster a ținut să-i întoarcă vizita, aducând personal manuscrisul textului său la începutul anului 1935, o dată cu mărturisirea sentimentelor sale de bucurie și satisfacție pe care i-o hărăzise oferta titularului catedrei de istorie a literaturii vechi române. Și aceste sentimente sînt reflectate în introducerea-spoventanie cuprinzând nespuse de mscătoare rinduri: „Eu am primit această propunere cu toată bucuria, în ciuda vârstei mele înaintate și a ochilor mei întunecați, cu toată lipsa de ajutoare literare, în afară de cele pe care le am în biblioteca mea. Totuși, chiar și așa, m-am pus pe lucru”. (Gaster era orb încă de la primul război mondial și o secretară îi citea zidnic manuscrisele și lucrările vechi ce-l interesau și mai ales scrierile apărute la noi cit și ziarele și revistele române). Era o ofertă venită din țară. Cum era să n-o primească cu drag și să n-o execute de îndată, acela care de cite ori îl întineau îi vorbea cu calmul preotului, dar cu arderea prietenului, de amicitia sa cu Eminescu, pe care l-a cunoscut îndepărtat și a colaborat cu el? Așa cum povestea sfîtosul rabin, îl cunoscu în intimitate pe genialul nostru poet și se vizitau reciproc pentru că și pe Eminescu și pe Gaster îl pasiona literatura veche. Cind găsea Eminescu un manuscris de preț, da fuga la Gaster să-i arate comoră și să-i amănuntească amindoi tainele frumuseților, cind găsea Gaster ceva de soi, făcea întocmai ca și devotatul său prieten. Era impresionant să-l așculți pe Gaster istorisind felul cum își rupea Eminescu de la gură pentru a putea achiziționa un manuscris prețios. „Îl găseai de obicei în halat și cu feșul în cap”, povestea marele învățat. „și-nvăluit în norii fumului de țigară, uneori amicul meu trăgînd și din narghilea. Așa se explica faptul că din cele 61 de manuscrise vechi, cind am început, în 1883, studiul despre literatura română populară, citeva din cele mai interesante erau din cele colecționate de marele meu prieten”. Ele există acum la Academia noastră la „Fondul dr. Gaster”.

Invitația prof. N. Cartoian i-a incitat valorosului savant tineretea pe care o vădea în tot ce săvîrșea, cu toți anii săi înaintați. Și mărturisirea lui că s-a așternut la treabă, învederează că a făcut-o cu nestăvilită bucurie, știind că aduce o contribuție nouă, de seamă, la cunoașterea unuia din cei mai frecvenți și mai pasionați culegători de folclor, Anton Pann. Iată mărturia sincerității sale spirituale: „Am apucat alte drumuri decît acele care au fost bătute de către cei care au scris înaintea mea. Mi-am croit cărări noi. N-am dat crezîmint legendelor care s-au cristalizat în jurul vietii și a scrierilor lui Anton Pann. Am căutat răspuns la întrebările ce se grămădeau: De unde a venit? Cum a crescut? Prin ce mijloace a trăit? Cum a ajuns în Tara românească? În ce fel? Și așa înainte, tot firul vietii: cind s-a înșurat? Unde a învățat și ce a învățat? și mai ales, de unde el, ca autodidact, care n-a trecut prin nici o

școală regulată, deodată a devenit autor: ce l-a îndemnat și unde a luat pilda? De ce izvor s-a slujit? ș.a.m.d. am săpat adînc prin rădăcina vietii și activității lui: și aici dau cititorilor rezultatul cercetărilor și muncii mele, care a început de mai bine de 50 ani, cîci eu am început de la 1877 să mă ocup de (însul”.

Firește, dîndu-și cu nestăvilit entuziasm și spontană bucurie contribuția, acest exemplar de erou din antichitate, cu tot umorul lui, nu putea să nu amintească și să nu-și împărtășească lectorilor amărăciunea că atît pusti de vreme a durat pînă s-a putut îndeletnici iar cu opera unui scriitor drag încă din adolescență: „Jă pe tine, „Povestea vorbirii” te trimt pe calcul subred al opiniei publice, ca să treci lucrul mării, bătut adeseori de vîntul aprig al criticii pîrtitoare și peste talazurile furtunoase ale patimilor omenești și s-a ajuns, nevălămată, la limanul dorit, în mina acelora care, ca mine, au iubit și iubesc tot ce iese din inima și sufletul poporului”. El se exprima așa cum grăia cu semenii săi, cu deplină sinceritate. Și păstrează acest ton pînă și în adresa pusă dedesubtul înscăliturii: „În preajma anului al 80-lea al vietii mele, în iulie 1935, în casa mea, 193, Maida Vale, London W. 9”.

Astă amănunțită adnotare a casei și străzii, ne-a amintit două amănunte semnificative, care îi impresionau pe vizitatorii săi, fie că erau savanți veniți să ceară o deslușire în probleme de orientalistă sau ebraistică, fie oameni veniți să asculte părerea rabinului-învățat asupra unei interpretări a legii, fie că vizitatorii erau oameni de talia unui Iorga sau Titulescu. De se plîngea careva că n-au putut nimeri la savant acasă, cu nelipsitul lui umor, acesta le replica: de ce n-ați spus agentului circulației să vă ducă mai de vate, că nimeriți direct la mine!”

Un student român, Eugen Iarovici, cunos-cîndu-l la ambasada noastră pe marele cărturar și scriitor, acesta i-a propus să vie să-l ajute la descifrarea textelor vechi românești. Acceptînd, tînărul i-a spus într-o bună zi: „Maestre, eu-s inițiat în chirilica de tipar, dar a dv. e de mină și nu o înțeleg totdeauna”. „Serie-mi-o în mină”, i-a replicat Gaster. Și acesta i-a desenat-o în palmă. Așa făcea și cu fiul său cel mare, Jack, profesor și el de orientalistă. De cum făcea cunoștință cu un om și-i da mina, i-o păstra mai multor în mina lui. Unii din aceștia au afirmat că o săvîrșea cu studiind pe îndeletele mina interlocutorului. Să-i descifreze trăsăturile caracterului. Eu cred însă, că minunatul om căuta în șanțurile palmei liniile intime spre vasele comunicate ale inimii semenului său.

Nota patetică întrezărită în finalul prefeții la „Anton Pann” avea să apară în ultimul mesaj în cîntea țării sale de baștină. Moses Gaster parca a ținut ca ultima zi a vietii sale s-o folosească împărțîndu-se de graiul care i-a fost mai iubit ca orice pe lume: se ducea să țină o prelegere asupra literaturii române la Universitatea din Reading, la un festival organizat de studenții români, și s-a stîns pe drum, în mașina care-l purta către facultate. Studenții care-l așteptau cu înfrigurare și vor fi aflat tragica veste, vor fi înțeles sublima semnificație din dorința venerabilului pedagog, care deși bolnav, a stăruit să țină conferința și a închis ochii pe drum, poate repetînd în gînd frazele românești ce avea să rostească pentru scumpii lui compatrioți.

CAMIL BALTAZAR

AMINTIRI DESPRE
DOCTORUL NIEMIROWER

Rabinul dr. Iacob Niemirower a fost timp de aproape o jumătate de secol, unul din marii animatori ai culturii iudaice în România. Teolog, literat, istoric, publicist, rabinul dr. I. Niemirower, prin cultura sa aleasă, prin deosebitele sale calități morale și sufletești, a fost un demn șef spiritual al evreimii din România. El a sintetizat credința iudaismului întreg din țară, topindu-l într-un sufler mare, păstîrind în pace și cu demnitate rînd pe rînd comunitatea din Iași, comunitatea evreilor de rit spaniol din București și apoi, ca șef rabin al cultului mozaic, întreaga colectivitate evreiască de la noi.

Om de acțiune, savant și gînditor, rabinul dr. Iacob Niemirower a fost și om de spirit, care făcea să iradieze în jurul lui căldură și bună dispoziție. Avea totdeauna disponibilă o vorbă de duh sau o replică spirituală, promptă și la obiect. D-rul Iacob Niemirower a fost în mod fericit completat de credințioasa-i tovară de viață, d-na Fanny Niemirower, născută Margulies, cu care a împărțit o viață plină de nobile și înalte realizări.

În societate și în cadrul familial în care s-au înfălșit figurile proeminente ale iudaismului ieșean și bucureșten, d-na Fanny Niemirower a adus aportul personalității ei științifice.

La o vîrstă venerabilă, d-na Fanny Niemirower păstrează o memorie uimitoare a evenimentelor și faptelor afit de bogate pe care le-a trăit alături de regretatul ei soț. Ne-am permis s-o rugăm să ne evocă cîteva momente și figuri care au populat două vieți bogate în gînduri și fapte.

— Regretatul meu soț, a „debutat” ca rabin la Iași, cu o predică de probă care a reușit atît de bine, încît a fost imediat angajat de comunitatea de acolo. Avea atunci 25 de ani și se întorseră în orașul său natal și cu titlul de doctor în filozofie, obținut cu „Magna cum laude”. La Iași a păstîrit timp de zece ani ca rabin, predicator, reușind, la început nu fără opoziții, să fie ascultat și în scurt timp iubit și respectat.

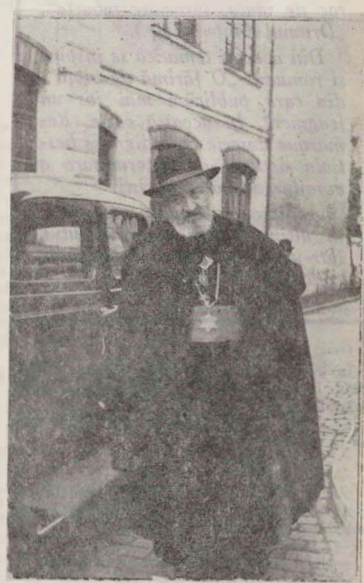
Umorul fin era o calitate recunoscută a rabinului dr. Iacob Niemirower. Dintre numeroasele împrejurări în care a dat dovadă de acest dar, voi aminti de următoarea:

Odată, fiind invitat la un banchet, la care gazda era o înaltă personalitate a vremii, soțul meu se găsi în încurcatură, neputînd gusta din bucatele servite, intrucît acestea ar fi contravenit legii iudaice.

Intrigată, gazda i se adresă cu desăvîrșită politetă: „Vă rog, nu gustați?”

„Mă iertați, răspunse cu un surîs rabinul Niemirower. Dar eu am două regimuri: unul de la bătrînil medic Moise, și altul de la medicul meu, Grossman. Cu alieimul ar mai marge, poate, dar cu Moise e mai greu.

El însuși o personalitate proeminentă, Iacob Niemirower a fost în relații cu marile figuri ale epocii. Mulți dintre ei ne-au fost oaspeți, la Iași și la București. Astfel, în anul 1907 am avut cîntea de a-l găzdui pe Șalom Alechem. Un om de neuitat. Umorul lui ne fermecase. La una din seătorile organizate la Iași, Șalom Alechem a citit din povestirile sale. Dacă-mi amintesc bine, la prima seătorie a citit, strînd un mare entuziasm, bucată „Di Kapures”. Am fost împreună cu el și la un spectacol al teatrului evreiesc din Iași, unde se juca una din comedile sale. Tot atunci a ținut și o conferință în localul școlii „Cultura”. În amintirea vizitei sale la Iași, ne-am fotografiat împreună cu cîteva fruntași ai evreimii ieșene,

între care-i și dr-ul K. Lippe, dr-ul Frühling și alții. Pe o carte poștală trimisă mie pe cînd mă aflam în Belgia, e înscălit alături de Max Nordau și Șalom Alechem.

— Am cunoscut, firește, multe figuri de seamă ale evreimii ieșene de la începutul acestui veac. De unii mă leagă amintiri scumpe. Între admiratorii soțului meu era și dr-ul K. Lippe, veteranul și omul de mare cultură, care a publicat numeroase studii și comentarii asupra literaturii talmudice. Lippe a fost și la nunta mea. La Iași ne frecventa casa și marele filolog Tiktin și rabinul dr. Iacob Nacht, cu care soțul meu a fost coleg de studii teologice la Berlin — un savant, cunosător al folclorului iudaic și dr-ul Bustin, popularul medic ieșean, președintele Toynbee-Hallului din Iași. Acest ateneu popular în care se țineau interesante conferințe a fost înființat de dr-ul Lippe împreună cu Heinrich Rosenbaum și soțul meu, la un an de la venirea mea la Iași, în 1906. Dar e greu să-mi amintesc de toate figurile proeminente ale iudaismului ieșean care ne frecventau casa.

Între prietenii noștri se număra și dr-ul Steuerman-Rodion, poetul „Spinilor” și traducător al lui Heine. Era un om foarte sensibil. Participa la toate manifestările culturale evreiești, la toate acțiunile de binefacere și asistență so ială. A avut un sfîrșit tragic, sistemul lui nervos și așa subred, fiind zdrcinat pe la finele primului război mondial.

În casa noastră venea și Agatha Birșescu. Cînd am cunoscut-o, jucase la Burghtheater, renumită scenă din Viena, unde a debutat în „Hero”, repurtînd un succes răsunător precum și la Teatrul Național din Iași. Vocea ei îmi răsună și acum în urechi. Avea un glas vibrant de violă, o figură foarte expresivă și o simplitate înscăută, care au contribuit de altfel, la succesul artistic, dînd spontaneitate și naturalitate jocului ei. Ne ținea în curent prin corespondență cu toate succesele și necazurile ei. Ne trimitea scrisori de ori unde se afla, în țară sau în străinătate: de la București și Craiova, de la Londra sau New-York. Marea actriță a nutrit o caldă prețuire pentru soțul meu, care-i dăduse recomandări călduroase, cînd a plecat în turneu în America, unde a jucat și într-un ansamblu de teatru evreiesc, în „Debora” și în alte tragedii din marele repertoriu al teatrului universal.

Nici după două ceasuri de evocări, venerabila d-nă Fanny Niemirower nu se arată obosită. Dimpotrivă. Rolul se inversase. Cu toată vîrstă-i înaintată voia să afle noutăți. E în curent cu mișcarea literară și artistică din țară. A ascultat la radio tîlmăcirile, foarte reușite, făcute din opera poetului, de cîrînd decedat, Alfred Margul Sperber și era emoționată. Îl cunoscu de aproape și pe Sperber, care o vizita pînă nu i se agravase boala. Și pe Iacob Gropper. Dar pe cîți nu-i cunoscu în primitoarea lor casă...

SAVIN SOLOMON

Scritorul german Erich Maria Remarque și-a câștigat celebrația datorită romanelor sale consacrate marilor suferințe provocate omenirii de cele două războaie mondiale. („Pe frontul de vest nimic nou“, „Întoarcerea de pe front“, „Trei camarazi“, „Soroc de viață, soroc de moarte“, „Drumul înapoi“ etc.).

Din aceeași tematică se inspiră și romanul „O fărîmă de viață“, din care publicăm mai jos un fragment. În această carte, Remarque descrie cu indignare bestiala acțiune de exterminare a evreilor de către naziști.

Acțiunea romanului se petrece în ultimele luni ale războiului, într-unul din sinistrele lagăre de concentrare naziste.

În baraca urît mirositoare domnea întunericul. De multă vreme deținuții nu mai aveau lumină, seara.

— „509“, șopti Berger. „Lohmann vrea să-ți vorbească.“

— E pe sfârșit?

— Încă nu.

509 se furișă pe coridoarele înguste la poarta de scindură, lângă care se distingeau matul dreptunghiular al geamului.

— „Lohmann“. Ceva se mișcă.

— E și Berger aici? întrebă Lohmann.

— Nu.

— Adu-l aici!

— Pentru ce?

— Adu-l!

509 se strecură înapoi, însoțit de o ploaie de injurături, căci în drumul său călca pe trupurile lungite pe coridoare. Cineva își înfipse dinții în pulpa sa. Îl izbi pe necunoscut în cap până când reuși să se elibereze.

După câteva minute, reveni cu Berger.

— Sintem aici. Ce voiai să ne spui?

— Ține! răspunse Lohmann dibuindu-i mina.

— Ce? întrebă 509.

— Întinde palma ta sub a mea.

509 simți pumnul subțire al lui Lohmann. Pielea era uscată, ca de șoprilă. Încet, el deschise pumnul trecând în palma celui altul un obiect mic, solid.

— De unde îl ai?

— E dinte meu, șopti Lohmann.

— Ce? Berger se trase mai aproape. Cine a făcut aceasta?

— Eu însumi, chicoti stins Lohmann.

— Tu? Cum?

Simțeau mulțumirea muribundului. Părea ca un copil mindru de ispravă lui.

— Cu un cui. Un cui mic de fier. L-am găsit și mi-am zmulc cu el dinte din gură. Mi-a trebuit două ore pentru asta.

Lohmann îl luă de lingă el și îl dădu lui Berger.

Acesta îl ținu în dreptul geamului și observă: „E murdar și ruginit. A singurat?“

— Berger, chicoti Lohmann din nou, acum îmi pot permite să fac chiar și o septicemie.

— O clipă spuse Berger scotocindu-și buzunarele. Are cineva un chibrit?

Chibriturile erau scumpe.

— Eu nu am, răspunse 509.

— De la de mine, spuse cineva din patul de mijloc.

Berger scăpă chibritul. Berger și 509 țineau ochii închiși, ca și cum s-ar feri. În realitate, în acest fel căutau să câștige lumină.

— Deschide gura — spuse Berger.

Lohmann îl privea țintă.

— Nu fi caraghios. Vinde aurul.

— Deschide gura!

Peste fața lui Lohmann se așternu ceva care putea fi socotit un suris.

— Lasă-mă în pace. Sint bucuros că v-am mai văzut o dată pe amîndoi.

— Am să-ți tamponez iod pe rană. Aduc imediat flaconul.

Berger dădu chibritul lui 509 și se strecură iar spre patul lui.

— Stinge lumina! se auzi implorînd un glas.

— Tacă-ți gura! răspunse cel care dăduse chibritul.

— Stinge lumina! — se auzi din nou aceeași voce — Vrei să ne împuște paza?

509 stătea ghemuit la perete. Omul din patul de mijloc ținea pătura la geam, iar 509 acoperea mica flacără cu jacheta lui. Ochii lui Lohmann erau limpezi. Părea limpezi. 509 urmărea cu privirea capătul bățului de chibrit, care se consuma încet, apoi îl privi pe Lohmann; își aminti că îl cunoaște de șapte ani și se gândi că îl vede acum pentru ultima oară. Văzuse prea multe chipuri asemănătoare, ca să nu-și dea seama de aceasta.

Flacăra îi ardea degetele, dar el continua să țină chibritul pînă se stinsese complet. Îl auzi pe Berger revenind. Întunericul era din nou de nepătruns.

O fărîmă de viață

— Mai ai un chibrit? întrebă 509 pe bărbatul din patul de mijloc.

Omul îi dădu unul. E ultimul. „Ultimul, gîndi 509. Cîncisprezece secunde de lumină. Cîncisprezece secunde pentru cei patruzeci și cinci de ani ai lui Lohmann.“

Se ivi un mic cerc de lumină.

— Stinge lumina, afurisitule. Și un pumn îl lovi peste mină cu chibritul.

— Nătrăule, nimeni nu ne poate vedea! 509 lăsă chibritul mai jos. Berger se afla

lîngă el, cu flaconul de iod în mînă. „Deschide gura!“ Vocea îi se frînse. Își dădu seama de starea lui Lohmann cu toată claritatea. Știa prea bine că iodul era de prisos, îl adusesse doar ca să facă ceva. Cu mișcări lente, băgă flaconul în buzunar. Lohmann îl privea liniștit, fără să clipească. Își dădu seama în altă parte. Deschise pumnul și privea micul obiect strălucitor de aur. Apoi își mută din nou privirea asupra lui Lohmann. Flacăra chibritului îi ardea degetele. apoi lumina se stinsese.

— Noapte bună, Lohmann, spuse 509.

— Mai tîrziu o să venim din nou, spuse Berger.

— Nu mai e nevoie, șopti Lohmann. Totul e acum atît de simplu!...

„Poate mai găsim cîteva chibrituri.“ Lohmann nu răspunse.

509 ținea în palmă dintele de aur. „Hai afară, îi șopti lui Berger. Vorbim mai bine afară, acolo sintem singuri.“

Unul cite unul se furișară pe ușă, adăpostindu-se de vînt în spatele barăcii. Orașul era aproape cu totul cufundat în întuneric. Numai turnul bisericii Katharni ardea cu o flăcără uriașă. Construcția aceasta veche, din grinzii de lemn uscat nu putea fi salvată de furtunile pompierilor, de aceea fusese lăsată să ardă complet. Cei doi se ghemuiră la pămînt.

— Ce facem? întrebă 509.

Berger se frecă la ochi.

— Dacă coroana figurează cumva în registrele lor, sintem pierduți. Vor cerceta cu deamînnutul, iar pe cîteva dintre noi îi vor spînzura. Pe mine în primul rînd.

— Lohmann susține că nu e înregistrată. Pe vremea cînd a venit el în lagăr încă nu se introdusese această regulă. E de șapte ani aici. Pe atunci se smulgeau deținuților dinții de aur fără a-i mai înregistra. Înregistrarea a fost introdusă mai tîrziu.

— Ești sigur de asta?

509 ridică din umeri.

Tăcură un timp.

— Mai avem încă timp să spunem adevărul și să predăm coroana; sau să i-o punem înapoi după ce moare, explică 509.

Mîna lui strîns puternic fărîma de aur... Ești de acord?

Berger clătină din cap. Aurul acesta însemna cîteva zile de viață. Amîndoi știau că nu vor mai preda dintele.

— În definitiv dintele nu putea să se fi rupt cu cîteva ani în urmă și să-l fi vindut chiar Lohmann? întrebă 509.

Berger se uită lung la el.

— Crezi că SS-ul va înghiți asta?

— Nu. Mai ales cînd vor descoperi rana proaspătă în gură.

— Aceasta e puțin probabil. Dacă mai rezistă cîteva timp, rana se va închide. În afară de asta e o masea laterală, ceea ce îngreunează controlul. Dacă moare în seara asta, pînă mîine la prînz va fi țeapăn, dacă însă moare mîine dimineață, va trebui să-l ținem aici pînă va deveni țeapăn.

509 îl privi pe Berger. Trebuie să riscăm. Avem nevoie de bani. Mai ales acum.

— Da. Fără bani nu putem rezista.

— Cine să plăseze dintele?

— Lebenthal. Numai el o poate face.

În spatele lor se deschise ușa barăcii. Cîteva oameni trăgeau de mîini și de picioare un corp pe care îl tirau spre o grămadă de lingă ale. Acolo zăceau cei care muriseră după apelul de seară.

— E Lohmann?

— Nu. Nu e el.

După ce lăsară mortul, oamenii se înapoiară în baracă.

— A observat cineva că avem dinte? întrebă Berger.

— Nu cred. Cel mult, cel care ne-a dat chibritule.

A spus ceva?

— Nu. Pînă în prezent, nu. Dar mai poate să-și ceară partea.

— Asta ne-ar supăra cel mai puțin. Întrebarea e dacă nu e mai rentabil pentru el să Aproape nimeni nu încercase. Din lagărul de

509 rămase pe gînduri. El știa că există inși care pentru o bucatică de pine sint capabili de orice.

— Nu părea să fie dintre aceștia, spuse el într-un tîrziu.

De ce atunci ne-a oferit chibriturile? — Una cu alta nu are de-aface. Trebuie să fim prudenți. Altfel sintem pierduți și Lebenthal e asemenea.

509 știa și el bine aceasta. Văzuse pe mulți spînzurați pentru lucruri mult mai puțin grave.

— Trebuie să-l ținem sub observație, explică el. Cel puțin pînă cînd Lohmann va fi ars și Lebenthal va fi plasat dintele. Pe urmă nu mai are ce să mai facă.

Berger aprobă.

— Eu mă duc iar înapoi. Poate îmi mai trece ceva prin mînte.

— Bine. Eu rămîn aici și îl aștept pe Leo. Trebuie să mai fie în lagărul de muncă.

Berger se sculă și intră în baracă. El și 509 și-ar fi riscat fără ezitare viața dacă

Lohmann ar mai fi putut fi salvat. Dar aceasta nu mai era posibil. De aceea vorbeau despre el ca despre un corp neînsușit. Ani petrecuți în lagăr îi făcuseră să gîndească cu năximă luciditate.

509 se ghemuise în umbra latrinei. Era un loc bun, nimeni nu-l observa aici. Lagărul mic avea pentru toate barăcile o latrină comună care se găsea la hotarul ambelor lagăre și pe unde zilnic se perinda convoiul nesfîrșit al schelelor. Aproape toți sufereau de diaree. De o parte și de alta a latrinei trecea gardul de sîrmă ghimpată care despărțea lagărul mic de lagărul de muncă.

509 se ghemuise într-o poziție în care să poată observa poarta tăiată în sîrmă ghimpată. Această poartă era folosită de conducătorii de bloc, de SS-iști, de cei care aduceau mincarea. Tot pe aici circulau mașinile mortuare.

Din baraca 22 numai Berger avea voie să folosească, atunci cînd mergea la crematoriu. Pentru toți ceilalți era strict interzis. Polonezul Silber o numise „poarta celor care crapă“, căci deținuții trimiși în lagărul mic ieșeau pe aici sub formă de cadavre. Săntănele aveau ordin să tragă dacă un „schelet“ îndrăznea să pătrundă în lagărul de muncă. ne divulge?

muncă veneau numai cei trimiși să rămîna aici. Deținuții considerau lagărul mic un soi de cîmîrit în care morții se mai tirau cîteva timp, înainte de a fi zvîrliți grămadă și arși în crematorii.

Prin sîrma ghimpată 509 zărea o parte din aleea lagărului de muncă. Deținuții mișunau peste tot, îi vedea cum vorbeau între ei, adunați în grupuri de-alungul aleei. Deși nu era decît un alt sector al lagărului de concentrare, lui 509 i se păru că îl desparte de acei oameni o prăpastie de netrecut. I se părea că acolo era un cîmîn pierdut, căci, oricum dincolo mai pulsa puțină viață. Pe cînd aici... Auzea în spatele lui răsufletul grea a deținuților care mergeau cu pas nesigur spre latrine. Nu era nevoie să se întoarcă spre a vedea ochii lor morți. Glasul lor abea mai putea fi auzit. Cel mult oftau sau se certau cu voce stinsă; ei nu mai gîndeau. În jargonul lagărului erau numiți „musulmani“. Erau cadavre vii, mureau ca muștele. Lagărul mic era tîcit de ei. Erau nimiciți, pierduți și nimic nu-i mai putea salva, nici chiar libertatea.

509 simți cum frigul nopții îi pătrunde sfîrdeliilor în oase. Murmurul și gemetele din spatele lui i se păreau un abis care te trăgea în adîncurile sale. Era ca un îndemn la renunțare, o primejdie de moarte pentru cei care pînă acum rezistaseră cu înverynare. În mod mecanic clătină din cap, dornic să simtă că e încă în viață, că mai posedă voință proprie. Auzi un șuerat lung în gîrul de muncă. Acolo barăcile aveau latrine proprii, iar noaptea erau închise. Grupurile

se împrăștiară, aleile deveniră pustii. Iar aici, în lagărul cel mic, umbrele ce mai rămăseseră din acești nenorociți, uitați pînă și de foștii lor camarazi de dincolo de sîrmă ghimpată se clătinau așteptîndu-și rîndul în această anticameră a morții.

Lebenthal nu a intrat pe poartă. 509 îl văzu apărînd de-alungul barăcii. Probabil că se strecurase pe undeva prin spatele latrinei.

— Leo!

Lebenthal se opri.

— Ce s-a întîmplat? Atenție! Dincolo mai sint SS-iști. Pleacă de acolo.

O lucră spre laraclă.

— Ai reușit să pui mîna pe ceva? întrebă 509.

— Pe ce anume?

— Mîncare. Ce altceva?

Lebenthal ridică din umeri.

— Mîncare! Ce altceva, repetă călăul iritat.

— Cum îți închipui așa ceva? Sint eu oare șef de bucătărie?

— Nu.

— Fi atunci! Ce vrei de la mine?

— Nimic. Te-am întebat doar dacă ai făcut rost de ceva mîncare.

Lebenthal se opri.

— Mincare, spuse el amar. Știi că de două zile evreilor din lagăr li s-a tăiat rația de pine? Ordin de la Weber.

509 îl privi incremenit.

— Adevărat?

— Da de unde: e doar o invenție de a mea. Eu am inventat-o. Mereu inventez cite ceva. Mă amuză...

— Doamne dumnezeule! Asta înseamnă morți!

— Da. Cu duimul. Și tu vrei să știi dacă am făcut rost de mincare...

— Taci, Leo! Stai jos. Asta-i o istorie blestemată. Tocmai acum! Acum, cînd avem ația nevoie de mincare.

— Așa? Poate-s cu vinovat de toate astea?

Lebenthal începu să tremure. Tremura ori de cite ori se enerva și se enerva cu ușurință, căci era foarte irascibil. Peșemne din pricina foamei permanente, care exagera toate emoțiile. Isteria și apatia erau surori în lagăr.

— Am făcut ce am putut, strigă Lebenthal cu o voce înăbușită. Am riscat și acum tu să-mi explici că ne trebuie...

Glasul devenise deodată gutural, de neînțelese. Parcă era un difuzor din lagăr care hîrîia fiindcă pierduse contactul cu postul. Lebenthal începu să bijbie cu miinile pe pămînt. Figura sa, care și pînă atunci arăta ca un cap de mort, se micșorase și mai mult. Se vedea doar fruntea, nasul, doi ochi de broască sub care atîrna o bucată de piele încrețită. În sfîrșit își gîsi proteza pe jos, o șterse de jachetă și o puse iar în gură. Difuzorul avea iar contact și vocea răsună stridentă și supărătoare. 509 îl lăsa să se descurce, fără a lua în seamă la ce spune.

Lebenthal observă acest lucru și încetă.

— Au mai fost perioade cînd ni s-a tăiat porția de pine — spuse în sfîrșit cu o voce istovită — și pentru un răstimp mai lung chiar decît două zile... Ce faci acum ația caz pentru asta?

509 îl privi un timp în tăcere. Apoi făcu aluzie la cele ce se petrecuseră în oraș și la biserica în flăcări.

— Ce-ți amintește aceasta, Leo?

— Ce?

— Ceea ce vezi acolo... Cum era întimplarea aceea din Vechiul Testament?

— Ce legătură are asta cu Vechiul Testament?

— Nu era tot așa și pe vremea lui Moise? O coloană de foc care a scos poporul din robie?

Lebenthal clipi din ochi.

— Un nor de fum ziua și o coloană de foc noaptea, spuse el cu răceală.

— Da. Și nu era mina lui Dumnezeu? Iar aici știi ce se întîmplă?

509 făcu o pauză.

— Aici se petrece ceva asemănător, spuse el apoi. E speranță, Leo. Speranță pentru noi! Fir-ar să fie! Nu vrea nimeni dintre noi s-o vadă?

Lebenthal nu răspunde. Privea îngîndurat în spre oraș. 509 se întinse pe spate. Însfîrșit pronunțase acest cuvînt pentru prima oară! De abea îl putuse pronunța, căci e atît de imens, încît aproape te sufoca cînd îl pronunți. L-am evitat de-alungul anilor — reflectă el — dacă m-ași fi gîndit mereu la asta m-ar fi doborît, dar acum a revenit din nou. Astăzi încă nimeni nu îndrăznește, dar speranța este aproape. Gîndul acesta ori mă va nimici, ori va deveni o realitate.

— Leo, spuse el. Ceea ce zărim colo, în oraș, înseamnă că ei vor fi distruși.

Lebenthal rămase nemiscat.

— Numai dacă pierd războiul, șopti el. Numai atunci! Dar cine poate ști asta? Se uită cu frică în jur. În primii ani lagărul era bine informat asupra desfășurării războiului. Mai tirziu, cînd victoriile rămăseseră în urmă, Neubaner interzisese să se aducă ziare și să se asculte știri la radioul lagărului. Cele mai diferite zvonuri străbăteau barăcile, și nimeni nu știa ce să creadă cu adevărat. Că războiul mergea prost, de asta nu se îndoia nimeni, dar revolta mult așteptată întîrzie.

— Leo, spuse 509. Ei îl vor pierde. Se apropie sfîrșitul. Dacă ceea ce se întîmplă acum în oraș s-ar fi petrecut în primii ani de război, asta nu ar fi însemnat mare lucru. Dar acum, după cinci ani, înseamnă, că ceilalți vor cîștiga.

Lebenthal se uită din nou împrejur.

— De ce vorbești despre asta?

509 cunoștea superstiția celor din baracă. Ceea ce se spune cu glas tare pierde din siguranță și forță, iar o speranță îngelată constituie întotdeauna o pierdere însemnată de energie. Era și acesta unul din motivele prudenței celorlalți.

— Vorbesc pentru că acum trebuie să vorbim despre aceasta, spuse el. Acum e momentul. E încă timp să ne salvăm. De data aceasta nu e vorba de pălăvrăgeală. Nu mai Poate dura mult. Trebuie... Se opri.

— Ce? întrebă Lebenthal.

509 nu știa nici el exact ce anume. Să rezistăm, gîndi el. Să rezistăm și mai mult.

— Este o întrecere, spuse el însfîrșit... o întrecere, Leo cu...

— Cu moartea?, gîndi el, dar nu rosti cuvîntul. Arătă în direcția cazărmlîi SS.

— Cu ei, da! Nu avem voie să pierdem. Sfîrșitul este aproape, Leo! Îi strînge pe Lebenthal de braț. Trebuie să încercăm totul...

— Ce mai putem face?

509 simți cum i se învîrtește capul de parcă ar fi bătut. Se dezobișnuise să mai gîndească și să vorbească mult. Trecuse mult timp de cînd nu se mai frămîntase atît.

— Se întîmplă, într-adevăr ceva, spuse el și luă din buzunar coroana de aur ce o avea de la Lohmann. E de presupus că nu e înregistrată. Putem s-o vindem?

Lebenthal cîntări dîntele în mină. Nu și manifestă în nici un fel surprinderea.

— E riscant! Chestiunea se poate aranja numai cu cineva care poate ieși din lagăr sau are relații cu cei de afară.

— În ce fel, mi-e absolut indiferent. Cît putem primi pentru ea? trebuie să meargă repede!

— Un asemenea lucru nu se face așa repede. Trebuie bine chibzuit. Cere cap, altfel ori ne spinzură, ori rămînem fără nici un ban.

— Nu poți rezolva chiar în seara aceasta?

— Lebenthal lăsa să-i cadă mina care ținea dîntele.

— „509” spuse el. Ieri mai erai cu mîntea limpede.

— Ieri! E mult de atunci.

Lebenthal dădu din cap.

— Astăzi nu merge. E joi și e sindrofie în cazarma SS. Vin fetele.

— Leo, spuse 509, totuși încearcă să scapi de dîntele încă în seara asta. Este foarte important.

— O să încerc să fac asta pentru tine.

— Tu știi cum trebuie făcut?

— Da, din șant...

Lebenthal cugetă mult în tăcere.

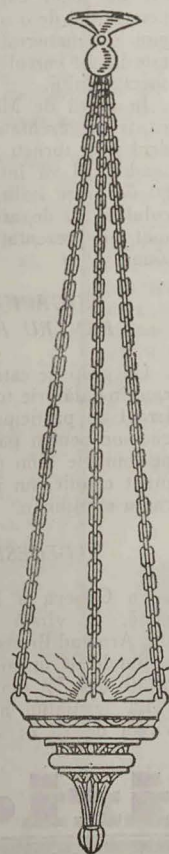
— La coloana camioanelor există un comandant... spuse el într-un tîrziu. Pleacă mîine în oraș. O să încerc. Dacă se prinde, bine.

Și poate mă mai pot întoarce la timp ca să rezolv treaba asta. Întinse dîntele lui 509.

— Ce să fac cu el? întrebă surprins 509. Tu trebuie să-l iei doar cu tine.

Lebenthal dădu din cap decepționat.

— Halal om de afaceri! Crezi că mai capăt ceva dacă vreunul din ei pune mîna pe el? Altfel se procedează. Dacă merge bine, vin înapoi și-l iau. Pînă atunci ascunde-l bine. Și fii cu cea mai mare băgare de seamă.

S. I. AGNON
Premiul Nobel 1966

SABATAI

Nu toate amănuntele ne-au fost dezvăluite, însă povestirea ca atare este cunoscută, și anume că în orașul nostru trăia un om, Srul-arămarul cu numele, care era mare meșter în meșeria sa; el făcea tot felul de vase din aramă, grele și ușoare, cazane și oale, candelabre care sînt atîrnate în sinagogi, în case de rugăciuni și chiar în locuințele unor gospodari mai înstăriți, menorot pentru Hanuca, sfeșnice pentru luminările de Sabat, precum și tot felul de lămpi și candelă. Unele erau cu chip de leu, altele de vultur, unele cu chip de cerb, altele în formă de petale de flori, fiind o adevărată desfătare a ochilor. Aceste candelabre luminau în nopțile de Sabat ca luna și stelele, iar la vederea lor inimile oamenilor se umpleau de bucurie. Iar în timp ce lucra, Srul se gîdea la acele comori de mîntuire și mîngiere ce sînt hărăzite pe lumea cealaltă tuturor acelor care păzesc Sabatul și inima lui era cuprinsă de fericire. Plin de bucurie, intona în timpul lucrului cîntecele de Sabat, imnuri minunate precum și alte rugăciuni din liturghia de Sabat. Ciocanul se alătura cîntecelor sale, întinșînd și ele imn de slavă și bucurie lui Dumnezeu, binecuvîntat fie-i numele, care a creat o zi așa de mare și sfîntă: ziua de Sabat.

— De ce te bucuri așa? l-a întrebat într-un rînd nevasta.

— Mi-am adus aminte de Sabat și acestea e pricina bucuriei mele, răspunde Srul. Hai să vezi și tu binefacerile Sabatului. Apărînd luminările de Sabat, îți procuri lumină atît pe lumea asta, cît și pe lumea cealaltă; pregătînd bucatele cele mai alese pentru Sabat, el te răsplătește dîndu-ți tot ce-ți lipsește. Ba și mai mult: cel ce păzește Sabatul pe lumea aceasta, va avea parte de lumea cealaltă, unde trupul său se va păstra nealterat.

Cu atît mai mare a fost mîhnirea lui Srul că nu era în stare să cinstească Sabatul așa cum se cuvine și aceasta datorită sărăciei sale, truda sa nefîind răsplătită niciodată ca lumea.

Sosise, dar, ajunul de Sabat, iar Srul nu avea para chioară pentru cele de trebuință; sfeșnicele erau fără luminări, oalele fără carne și pește. Nevasta stă și ea mîhnită, plîngîndu-se că n-are cu ce merge la tîrguit. Și din pricină că Srul nu a vrut să transforme ziua de Sabat într-o zi obișnuită ca celelalte zile ale săptămîinii, a intrat unde a intrat, a luat șapte bucăți de aramă și lucrîndu-le cu iscusință, a făcut din ele șapte monede cu totul asemănătoare celor bătute de stăpînire. Ce și-a zis Srul? Împărătul e putred de bogat, milos cu supușii săi evrei, așa că nu se va supăra că fac și eu cîteva monede. Cum am spus, omul nostru a făcut șapte monede: una pentru luminări, una pentru stafide, din care să facă vin la kiduş, una pentru colaci, una pentru carne, una pentru pește, una pentru desert și una pentru budincă. A dat apoi monedele nevastei pentru a face cumpărături și nimeni n-a băgat de seamă vreo deosebire între monedele sale și cele bătute de împărat. Doar împăratul, poate, ar fi putut observa deosebirea dar împăratul trăia la Viena, iar Srul în orașul nostru, iar între ei era o distanță de două mii de verște, dacă nu și mai mult.

Nici eu, nici dv. nu ne-am dus să-l denunțăm împăratului. S-au dus însă alții și au spus: „Srul-arămarul bate monede!” Trimisul împăratului a sosit în casa lui Srul tocmai în ajun de Sabat, la ceasul cînd nevasta se pregătea să iasă după tîrguie. Solul împăratului a dat buzna, a confiscat monedele iar pe Srul l-a luat pe sus, zvîrlindu-l în temniță, fîcînd în lanțuri. Miinile care cu o rară măiestrie făuriseră vase atît de frumoase erau acum în lanțuri grele, iar gura ce cîntase atîtea dulci melodii a amuțit acum de chinuri.

A rămas nevasta lui Srul singură cu jalea în suflet pentru soțul întemnițat, fără luminări, fără vin de Sabat, fără colaci, fără carne și pește și fără să aibă cui să-și verse amarul. Cîte dureri și chinuri e în stare să suporte o femeie numai ca să întîmpine ziua Sabatului așa cum se cuvine! Și iată Sabatul e aproape, dar ea n-are un singur bănuț, bărbatul e întemnițat într-un oraș îndepărtat și cine știe cînd se va întoarce! Adînc îndurerată, femeia și-a ridicat miinile spre cer, rugîndu-se: „Stăpîne al lumii, oare făcut-am noi ce am făcut de dragul nostru, de dragul plăcerii noastre? De dragul numelui tău binecuvîntat am fă-

cut-o! De dragul poruncii tale de a cînta Sabatul, am făcut-o. Și iată că după ce am făcut ceea ce ne-ai poruncit, stau aci ca o pustnică, iar Srul al meu e surghiunit și întemnițat!”

Cine știe cît ar fi stat așa sărmana femeie prăbușită sub povara marelui ei dureri, dar chiar în clipa aceea un bătrîn bătu în ușă și întrebă: „Aici stă nevasta lui Srul-lucrătorul în aramă?” Deschizînd ușa, femeia a văzut în fața ei un om frumos, cu chip regesc, înalt de statură, cu doi ochi luminoși, cu o barbă albă, lungă. Glasul îi era melodios, ca al omului care citește cu glas tare, în sinagogă, din sulul sfînt al Torei. Bătrînul puse în fața femeii șapte monezi și-i spuse: „Bărbatul tău îți trimite acești bani ca să-ți cumperi luminări pentru Sabat, vin, colaci, carne și pește.”

Femeia nu apucă să-l întrebe unde anume l-a văzut pe Srul, că bătrînul și dispăruse.

După ce-și șterse lacrimile, femeia își puse șalul și ieși în tîrg, să facă cumpărăturile pentru Sabat. Apoi puse masa cu luminări, vin și de ale mîncării.

De atunci în fiecare vineri bătrînul venea, pune de fiecare dată cele șapte monezi în fața ei, spunîndu-i că ele sînt trimise de Srul. De fiecare dată, bătrînul dispărea într-un mod atît de neașteptat, încît femeia nu a reușit nici o singură dată să-i pună vreo întrebare cu privire la soțul ei.

Nu știm cîți ani a durat detențiunea lui Srul. Stăpînirea aceea cînd puneă mina pe un om, nu o retrăgea atît de repede. Domnul însă, binecuvîntat fie-i numele, a văzut chinurile lui Srul, s-a îndurat de el, i-a dezlegat lanțurile, l-a scos din temniță, redîndu-l nevastei și familiei. Mai mult: nici nu a mai fost tîrît la judecată, fiindcă între timp monedele confiscate de omul stăpînirii au dispărut ca prin minune din monetăria împăratului. Neputînd fi, deci, controlate, nici proces nu s-a mai putut face.

Scăpat din închisoare, Srul s-a întors acasă, la nevasta sa. Bucuria lor a fost fără de margini, au adus laude și mulțumiri Atotputernicului, care descătușează pe cei puși în lanțuri și robie. După ce au prăznuit evenimentul, au prins a-și povesti unul altuia prin cite au trecut din ziua despărțirii.

Din vorbă în vorbă, Srul o întrebă pe nevasta sa cum și-a dus traiul în timpul absenței sale îndelungate? Nevasta l-a răspuns că în toate cele șase zile ale săptămîinii a flămînzit, în ziua Sabatului însă nu a dus lipsă, avînd și luminări și toate cele trebuincioase pentru masă.

„Și de unde ai avut banii necesari?” dori Srul să știe. La care firește, ea îi răspunde: „Doar mi-ai trimis săptămîină de săptămîină șapte monezi! Mai departe femeia îi povesti cu de-amănuntul cum în fiecare ajun de Sabat se iveau acel bătrîn dîndu-i banii ce-i trimitea bărbatul ei. Plin de uimire, Srul îi spuse că el nu i-a trimis niciodată un singur ban.

Multă vreme Srul a stat fără a scoate un cuvînt, apoi spuse: „Nu știu cine a fost bătrînul acela, după cum nici tu nu știi. Cred însă că n-a fost nimeni altul decît profetul Eliahu, binecuvîntat fie-i amintirea. Se prea poate că tot el a făcut să dispară monedele mele din monetăria împăratului.”

La aceasta nevasta răspunde: „Nu, nu spune, Srul că a fost profetul Eliahu, deoarece am auzit deslușit cînd s-a recomandat: „Mă cheamă Sabatai.”

Și noi, la rîndul nostru, ne alăturăm părerii acelei femei, că bătrînul nu a fost profetul Eliahu, deoarece în mai multe locuri din Talmud e scris că profetul Eliahu nu-și va face apariția în ajun de Sabat. În schimb, din cercetările făcute de noi, a reieșit că acel bătrîn era chiar Sabatul în persoană. El însuși. Fi de aceea, de dragul adevărului, s-a și recomandat: „Mă cheamă Sabatai.” El fiind trimis de către Domnul, lăudat fie-i numele ca recunoștință față de Srul lucrătorul în aramă, care în dragostea-i neîmurmurată față de Sabat nu s-a dat înlătur de la nimic, numai să nu transforme Sabatul într-o zi oarecare.

Din ebraică de S. P.

stiri • stiri • stiri •

BIBLIE TRILINGUA

O nouă editură parisiană (Société encyclopédique française) și-a inaugurat activitatea publicând un volum elegant cuprinzând Pentateuhul și Profetii, în trei versiuni: ebraică, latină și franceză. Volumul cuprinde de asemenea un număr de 39 reproduceri de artă.

MĂRTURI ZGUDUITOARE

În depozitiile pe care le-au făcut în fața tribunalului din Stuttgart care a judecat un lot de 16 foști membri ai Gestapoului și S.S.-ului, vinovați de exterminarea evreilor din regiunea Lemberg, cițiva supraviețuitori au făcut mărturii zguduitoare.

Astfel, un martor, a relatat cum a încercat să-și salveze soția și pe sine însuși oferind unuia dintre acuzați un pachet de dolari pe care-l ținu ascuns într-o nișă din perete. S.S.-istul a luat banii apoi i-a aruncat pe cei doi foști în temniță, de unde au fost deportați la Auschwitz. Soția a fost ucisă în camera de gaze.

Alt martor a descris cruzimile fără seamăn ale acuzaților care nu au cruțat nici copiii din leagăn.

„JURNALUL ANNEI FRANK” PE O SCENĂ JAPONEZĂ

Un teatru din Tokio reprezintă „Jurnalul Annei Frank”. Piesa a făcut o profundă impresie asupra publicului.

ÎN ORAȘUL LUI ALBERT EINSTEIN

O școală din Ulm, orașul natal al lui Albert Einstein, a căpătat numele marelui savant. La festivitatea organizată cu acest prilej au participat distinși reprezentanți ai vieții publice și științifice vest-germane, printre care savantul Heisenberg, laureat al premiului Nobel.

ANIVERSARE ZIARULUI „KOL HAAM”

Ziarul „Kol Haam”, organul central al Partidului Comunist din Israel, a împlinit 20 de ani de apariție. Cu acest prilej, în sala teatrului Habima din Tel Aviv, a avut loc o adunare festivă în cadrul căreia au luat cuvântul redactorii ai ziarului, reprezentanți ai organizațiilor progresiste, oaspeți din străinătate.

O TRIBUNĂ A LUPTEI IMPOTRIVA ANTISEMITISMULUI

La Londra a apărut primul număr al revistei „Prejudiciii enorme”, ce-și propune ca obiectiv principal lupta împotriva antisemitismului și rasismului.

Revista este editată de Institutul pentru probleme evre-

iești, înființat de curînd în capitala Angliei.

CONCERT DE MUZICĂ EUREIASCĂ

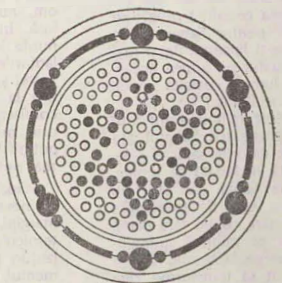
La Moscova au avut loc două concerte de muzică populară evreiască, susținute de cîntăreata Nehama Lifschitz.

SINAGOGILE PARISULUI

În prezența Marelui rabin al Franței, Iacob Kaplan și a reprezentanților obștei, într-o suburbie a Parisului a avut loc solemnitatea punerii pietrei fundamentale a unui nou lăcaș de rugăciune. Cu această construcție, numărul sinagogilor din Paris și suburbii se ridică la 46.

TOT DESPRE TĂCEREA PAPEI PIUS AL XII-LEA

La New York a apărut recent cartea lui Robert Katz „Moartea la Roma”, care se ocupă de masacrul săvîrșit în anul 1944 de S.S.-iști în peșterile Ardeatine, unde au fost

împușcați 335 ostateci italieni, printre care 82 evrei.

Cartea ridică din nou răspunderea morală pe care o poartă în fața istoriei papa Pius XII-lea. Sprijinindu-se pe documente, autorul arată că înaltul pontif fusese avertizat dinainte de ceea ce se punea la cale, dar nu a făcut nici o încercare de a evita săvîrșirea oribilei fapte.

ARHIVA ALFRED ROSENBERG

Institutul Iad Vașem din Ierusalim, care se ocupă cu studiul perioadei holocaustului, a primit de la un donator american un număr de materiale și documente ce au aparținut faimosului „instituit” nazist pentru problemele evreiești, condus de Alfred Rosenberg, condamnat la moarte de Tribunalul de la Nürnberg. Acest „instituit”, care funcționa la Frankfurt pe Main, a fost unul din oficiile de unde se revărsa în întreaga lume cele mai abjecte instigații antisemite.

„SEMNU LUI CAIN”

Sub acest titlu, Editura științifică din R.D.G. a publicat o culegere de materiale privind crimele nazistilor împotriva evreilor.

ARESTAREA UNUI CRIMINAL DE RĂZBOI

Politia din orașul Lille a arestat pe Helmut Hitz, judecat în contumacie și condamnat la 20 de ani temniță pentru crimele săvîrșite în perioada războiului pe teritoriul Franței.

DISTINCȚIE

„Ordinul Leopold”, una din cele mai înalte decorații belgiene a fost acordat d-lui Paul Philippsohn, președintele Consistoriului central al evreilor din Belgia.

COLOCUIU DESPRE CULTURA IUDAICĂ

Hasidismul și hascala: poezia lui Ibn Gabirol: liturgia iudaică: curente noi în literatura ebraică — iată numai cîteva din temele ce au fost dezbătute la recentul colocviu consacrat culturii iudaice, ținut luna trecută în orașul Brighton din Anglia.

RABINUL FLORENȚEI MULȚUMEȘTE

Rabi Fernano Belgrado, rabinul comunității din Florența a adresat mulțumiri tuturor organizațiilor care au trimis ajutoare obștei sale, greu încercate în urma inundațiilor recente.

TEMLU IUDEO-CREȘTIN

Asociația iudeo-creștină din Washington a început construirea unei clădiri care va servi ca lăcaș de rugăciune atît pentru credincioși mozaici, cît și pentru creștini. Aceasta constituie încă o inițiativă pe linia apropierei între credincioșii diferitelor religii, în spiritul toleranței reciproce.

ANIVERSAREA UNUI ACTOR

Moise Goldblat, care alături de Michoels a fost animatorul și principalul actor al fostului Teatru evreiesc din Moscova, a împlinit vîrsta de 70 de ani.

Cu acest prilej, din inițiativa redacției „Sovetș Heimland”, a avut loc o serată artistică, la care au participat literați, actori, oameni de artă etc. În cuvîntările de salut ce s-au roșit, sărbătoritul a fost caracterizat ca „un strălucit constructor al artei teatrale evreiești”.

ANTOLOGIE A REZISTENȚEI ANTINAZISTE

Sub titlul „Ei au răspuns la lovituri prin lovituri”, în editura „Krown Publishers” din New York a apărut o antologie a rezistenței antinaziste

din lagărele și ghetourile Europei ocupate. Cartea este alcătuită din 37 capitole, cuprinzînd mărturii, relatări și extrase din cărți în care supraviețuitori ai lagărelor și ghetourilor înfățișează diferite episoade ale luptei cu arma în mînă împotriva naziștilor.

TEZE PE TEME EBRAICE

Doi studenți ai Universității din Leningrad, secția de limbi orientale, și-au ales ca subiect pentru lucrările de absolvire teme ebraice. Astfel, studentul V. Seinin va trata despre un manuscris ebraic rar din evul mediu: Vadim Lazo și-a consacrat lucrarea romanului lui I. S. Agnon „Poveste simplă”.

„ANCHEA” DE PETER WEISS LA „PICCOLO TEATRO”

Celebrul „Piccolo Teatro” din Milano reprezintă în ac-

tuala stagiune piesa lui Peter Weiss, „Anchea”. După cum am mai scris în revista noastră, această piesă — din care am publicat un tablou în nr. 149 — înfățișează într-o lumină deosebit de puternică fărădelegile călăilor naziști în lagărul de exterminare Auschwitz.

În montarea teatrului din Milano, textul piesei este servit de jocul excepțional al actorilor și de o suită de imagini cinematografice, proiectate în tot cursul desfășurării spectacolului.

În afară de Milano, piesa va fi reprezentată și în cadrul unui turneu pe care ansamblul îl va întreprinde în 20 de orașe italiene. Spectacolul va fi de asemenea filmat și prezentat la televiziune.

RUGĂCIUNE PENTRU PACE

Un grup de catolici americani în călătorie turistică prin Israel au participat la o rugăciune pentru pace, oficiată pe muntele Sion de către un preot catolic, un rabin și un cadu musulman.

DECESE

La Geneva a încetat din viață, în vîrstă de 84 de ani, Armand Brunswick, președintele de onoare al comunității evreilor din acest oraș.

La Ierusalim a murit, în vîrstă de 75 de ani, Daniel

Lebl, cunoscut lingvist și cercetător al Bibliei.

La New York a încetat din viață, în vîrstă de 58 de ani, dr. Samuel Solovetchik, profesor de chimie la Yeshiva University. Defunctul descindea dintr-o familie de iluștri rabini.

„CRESTOMATIA EUREIASCĂ”

La Copenhaga a apărut recent „Crestomafia evreiască”, o antologie a literaturii evreiești din ultimii 100 de ani.

Autorul acestei antologii este dr. Rafael Edelman, directorul secțiunii ebraice a Bibliotecii regale din Danemarca. Lucrări anterioare ale aceluiși autor: „Rambam și medicina”, „Mistica iudaică”, „Literatura evreiască de-alungul celor două mii de ani”.

ISTORIA ANILOR TERIBILI

Consiliul universității din Sussex-Anglia a hotărît înființarea unei catedre pentru studiul atrocităților săvîrșite de naziști împotriva evreilor. Catedra va căuta să adune și să studieze documente ale epocii, mărturii etc. De asemenea se va ocupa cu studiul psihologiei criminalilor naziști.

FILM DESPRE SINAGOGI

Cineastul canadian Felix Lazarus și-a propus să realizeze un film documentar despre sinagogi. În acest scop va face filmări în 15 țări, printre care: Israel, Turcia, Grecia, Spania, Italia, Franța, Cehoslovacia, Uniunea Sovietică, Canada și S.U.A.

REUNIUNEA RABINILOR FRANCEZI

La Paris a avut loc o reuniune a rabinilor din Franța, în cadrul căreia au fost dezbătute probleme actuale ale comunităților din această țară, precum și diferite probleme de cult.

Cea mai mare parte dintre rabinii care au luat parte la reuniune și-au făcut studiile după cel de al doilea război mondial.

CARTEA AMINTIRILOR

Muni ăpălitarea orașului Brunswick — R.F.G. a hotărît să publice o carte în memoria celor 1.000 de cetățeni evrei ce trăiau în acest oraș în anul 1933 și pe care naziștii i-au exterminat. În prezent, în acest oraș locuiesc 40 de evrei.

COMUNITATEA DIN BERLINUL OCCIDENTAL

În Berlinul de vest locuiesc în prezent 4.000 evrei. De curînd, președintele R.F.G., dr. Luebke, a vizitat sediul comunității, fiind întîmpinat de conducătorii ei și de credincioși.

434027

די פארקייפס-צענטערס פון
מצות אין בוקארעשט

כשרע מאלצייטן
אין די טעג פון

מכשירי
קודש 199
אונדור
782 עקציע

(המסד פון וייס 11)

בליי אקטאן וואס זיין וואס
 הייסט פון א פערטל ירושלים.
 פון פרעסע אין יידוש פון דעם
 אינהאלט אין ירושלים מיט דעם
 כסות ארום דעם רב וואס איז
 צו באמתערן א שיר איז העברעיש
 פון א צוועלפער יאָר יינע און
 פיר היינט פון אליעזר מרגליות
 לכבוד דעם פירטעם אלקעסאנדרי
 "קווא.

אויף דער ווייטער בקשה פון
מנהיגים פונעם ביזאנטישעם
קאָסטעמפל, האָט אַנמאָל ווײ-
וועלכער דעם געגעבנעם אויף דעם
אַנענומען דאָס אַמז פון פּרע-
דיקטער, דע וואָלט זיך דרשן ביי
זונות הבית פונעם קאָסטעמפל-
וועלט אין אויך געדרוקט גע-
וואָרען.

וואָרן אין פראנצויזיש. אין 1869
איז ער געבן צו יאס. זון וועלכע
איס טערפא צו יאס. דער מנה
רואני פון דער דאמיטער קהילה
אָבער ער בלייבט נישט קיין א
צייט אין יאס. און קערט זיך א
קיי פראנקרייך.

אין 1868, דעם 26-סטן יוני
קומט צוריק אין לאנד זיין פריי
אנאנוד זיין וועלכער וואס האט
פאסט צווישן אנדערע. און
ווערט וואס האט געמאכט
רוסט. מיט צוועט אן שטיצן
רומענישע פאליטיק אין אוילאנד
(דער קינד נאפאלעאן דער דריטער)
טער און זיין רומענישע פרישע
מיטער" פאריז (1858). ער גיט
אויס א נייע צייטונג אויך אין
נאָלעס.
וועלכע דערמיט אין בראַסעל
פרייטיק אויך אויף צוויי לשונות
רומעניש און פראנצויזיש. וואס
דיק איזס מאַל: פרייהייט
גלייכהייט, בירגערלעכקייט.

דער "איראטעסיל" דאָס
צווייטע סטערט. הייבט ווידער
דעם אָנפאנג לטובת דעם עמאניפ
פאציע פון זיין. באקאנטע
די מאַסוויסלענע וואס דער דונט
שיקור פערמער-מיניסטער
ק. בראסיאנע זיין ווערעט
פרייטשעט דער. ענטיגראצ

פסח

שער מהלה, אַרנאניזירט אויך
עם-זאלן פון דער באַר-שוף,
בישרע מאַלצייטן פאר אלע
סאָן אדלי - 2-טן מאי אייג-
י סדר-גע כמ (24 און 25
מים באצאלונג אָדער אומזיסט
ע ראקאָויעז גאס גר. 8.

ס. סאלאמאן

(המסד אויף זייט 9)

צייטונג-שפייטל

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

זכרונות פון

הרב דר. יעקב ניעמיראווער ז"ל דערציילט פון זיין פרוי

— איר פארזוכט נישט פונעם עסן?
— אנטשולדיקט מיר, האט געטענפירט מיר א שטיקל דער רב ניעמיראווער, אין האלט צוויי רעזשיסן, איינס פארלידענעס פונעם אלטן רופה משה און דעם אנדערן פון מיין מעדיקער גראט-מאן מיט דר. וואסמאן וואלט אין שוין אפאר, דורכגעקוקט, אבער מיט משה רבינו איז א שווערע העכע.

יעקב ניעמיראווער, די פרא-מיטענסט פירונגליכע, איז געשטאנען אין פארבינדונג מיט די גרויסע געשראפטן פון זיין תקופה. א סך פון זיי זענען געווען אונדזערע געסט אין יאס און אין בוקארעסט אזוי אויך, האבן מיר געראט דעם גרויסן כבוד אויפ-צונעמען אין יאר 1907 שלום-עליכמן, א חסדש וועלכע מ'האט אים נישט פארנעמט. זיין הומאן האט אונדז פארשופט, ביי איינע פון די ליטערישע אונזער וואס מ'האט ארגומינירט אין יאס. האט שלום-עליכע געליינט פון זיינע דרייזיגונגן. אויב איז דערמאן מיט דעם, האט זיך דעמאלט געליי-ענט, די כבוד, און דער טויט האט אים אויפגענומען מיט גרויסע טענסיוואס מיר זענען דאן געווען מיט אים אין יאסער יידישן סטא-טער, וואס מ'האט געשפילט זיינע דעמאלטס פאטערנאט אין דער שול, קולטוראל, לזכרון פון זיין באוועג אין יאס, האבן מיר זיך פאטערנאט צוזאמען מיט עס-טעמלעכע אונגענומענע פאטערנאט פונעם יאסער יידישן, צווישן וועלכע איז דעמאן דעם דר. קארעל ליעב, דר. פרידל, א.א. אויף א פאטערנאט וואס איז האב באקומען און מיינען פון (העסן אויף ווי 9)

איז א קיין שטיקל צייט צו ווערן באליבט אין געמאכט פון דעם טול-זיין פיינע הומאן איז געווען אנערקענט, פון די אפטע אוי-שטענען אין וועלכע ער האט

עסליכע געשטאנען און מאכענען פון זיין רעבן. וואס איז געווען אזוי רייז אין מחשבות און משה-— מין מאל ע"ה, האט, דע-בוסירט אסאך רב אין יאס, מיט א

ארויסניווען די דאזיקע מעשה, וועל איז דערמאנט איינע: איינמאל, איז ער געווען איי-געלארן צו א באנקעט פון א הויכער פרעזענטעליכע פון יט-נער צייט, און ער האט נישט געקאנט טוען זיין פון די פיינע מאכלים, ווייל זיי זענען נישט געווען נאך, דער הויז-הויפ, נישט פארשטייענדיק פארזאמלען עס נישט, האט זיך צו אים גע-ווענדט זייער העפליך:

פראטע-דרשה, וועלכע איז געווען אזוי געלונגען, אז די דאזיקע קהלה האט אים חתן נאכדעם אויפגענומען אסאך רב. ער איז דעמאלט אסאך געווען 25 יאר, און ער האט נאך וואס באקומען דעם סטיל פון דאזיקע און פילאזאפיע מיט דער אפטיילונג, מאנאג קום כאדעט, אין יאס איז ער צען יאר געווען רב און דרשה, און נאכדעם ביים אונזערע האט ער גע-האט קענענע, איז ער געלונגען

רב דר. יעקב ניעמיראווער איז כמעט 50 יאר געווען איינע פון

די גרעסטע יידישע קולטור-פיר-זענליכקייטן פון רומעניע. מיט זיין וואסיר ענדליכע, מיט זיינע באזונדערע מיות טובות, מיט זיינע מאכעליכע און גייסטישע חילוקים, מיט זיין עסטיגליכע אס-טעלאג, ליטעראטור, היסטאריע, פובליציסטיק, איז דער רב יעקב ניעמיראווער געווען א וואונדער-מיהן רוחני פויער וועמענען יידנטום, זיין געהויערנע נשמה האט ספעציעלירט די אמונה פו-ניש וואס יידנטום פון רומעניע, וואו ער האט אויסגעפירט זיין נהונה אסאך רב, קורס אין דער יאסער לוידיה, דעוואך בא דער ספרדישער קהילה אין בוקארעסט און אין די ליטעס יאר פון זיין לעבן אסאך רב הכולל פון רומעניע.

א מינוט פון מעשים, א וויס-טאפלייך און דעגלייך, איז דער רב יעקב ניעמיראווער אויך גע-ווען א גייסטישער מענטש און תמיר פלעגט זיך שאפן ארום אים אי אסאךפערט פון ווארעמלייט און גוטע שטימונג, ער האט תמיר געהאט פארטיק א וויס, און א בלייבן ענפטיק, צו דער זאך, זיין פרוי, פאני ניעמיראווער, געבוירן חתולות, איז געווען זיין טרייע לעבנס-באגלייטער, און מיט איר האט ער זיך געטיילט מיט זיינע איידעלע און גרויסע אויפטוטן.

אין דער געזעצטע ווי אויך אין די מעשה-קרייז וואס ער האט זיך טרעפן די פראמינענטעס-טעס אין בוקארעסט, גע-שטאנען פונעם יידנטום, האט זי פרוי פאני ניעמיראווער אריי-געבראכט דעם גייסט פון איר סאזי צום באווענדערן די פרוי פאני ניעמיראווער, ווי זי האט ביי איר בבבלישער עסטער, פריש אין זכרון די יידישע געשעענישן, און מעשים וואס זי האט דערלעבט ארום איר מאל זיכער געברענגט, מיר האבן זיך דערלויבט, זי צו בעטן, אונדז צו דעציילן וועגן

דער באזוך פון הער דר. נחום גאלדמאן אין אונדזער לאנד

אנטשענדיק די איינפירונג פונעם רב הכולל דר. נחום גאלדמאן, פערזענליכע פון דער פער-ראציע פון די יידישע קהלות פון דער פער-שער געזעצטע פונעם יידישן וועלט, וועט דער נחום גאלדמאן, פערזענליכע פונעם יידישן וועלט, וועט דער נחום גאלדמאן, א גרויסער יאסער איז די פער-פער-11-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-1049-1050-1051-1052-1053-1054-1055-1056-1057-1058-1059-1060-1061-1062-1063-1064-1065-1066-1067-1068-1069-1070-1071-1072-1073-1074-1075-1076-1077-1078-1079-1080-1081-1082-1083-1084-1085-1086-1087-1088-1089-1090-1091-1092-1093-1094-1095-1096-1097-1098-1099-1100-1101-1102-1103-1104-1105-1106-1107-1108-1109-1110-1111-1112-1113-1114-1115-1116-1117-1118-1119-1120-1121-1122-1123-1124-1125-1126-1127-1128-1129-1130-1131-1132-1133-1134-1135-1136-1137-1138-1139-1140-1141-1142-1143-1144-1145-1146-1147-1148-1149-1150-1151-1152-1153-1154-1155-1156-1157-1158-1159-1160-1161-1162-1163-1164-1165-1166-1167-1168-1169-1170-1171-1172-1173-1174-1175-1176-1177-1178-1179-1180-1181-1182-1183-1184-1185-1186-1187-1188-1189-1190-1191-1192-1193-1194-1195-1196-1197-1198-1199-1200-1201-1202-1203-1204-1205-1206-1207-1208-1209-1210-1211-1212-1213-1214-1215-1216-1217-1218-1219-1220-1221-1222-1223-1224-1225-1226-1227-1228-1229-1230-1231-1232-1233-1234-1235-1236-1237-1238-1239-1240-1241-1242-1243-1244-1245-1246-1247-1248-1249-1250-1251-1252-1253-1254-1255-1256-1257-1258-1259-1260-1261-1262-1263-1264-1265-1266-1267-1268-1269-1270-1271-1272-1273-1274-1275-1276-1277-1278-1279-1280-1281-1282-1283-1284-1285-1286-1287-1288-1289-1290-1291-1292-1293-1294-1295-1296-1297-1298-1299-1300-1301-1302-1303-1304-1305-1306-1307-1308-1309-1310-1311-1312-1313-1314-1315-1316-1317-1318-1319-1320-1321-1322-1323-1324-1325-1326-1327-1328-1329-1330-1331-1332-1333-1334-1335-1336-1337-1338-1339-1340-1341-1342-1343-1344-1345-1346-1347-1348-1349-1350-1351-1352-1353-1354-1355-1356-1357-1358-1359-1360-1361-1362-1363-1364-1365-1366-1367-1368-1369-1370-1371-1372-1373-1374-1375-1376-1377-1378-1379-1380-1381-1382-1383-1384-1385-1386-1387-1388-1389-1390-1391-1392-1393-1394-1395-1396-1397-1398-1399-1400-1401-1402-1403-1404-1405-1406-1407-1408-1409-1410-1411-1412-1413-1414-1415-1416-1417-1418-1419-1420-1421-1422-1423-1424-1425-1426-1427-1428-1429-1430-1431-1432-1433-1434-1435-1436-1437-1438-1439-1440-1441-1442-1443-1444-1445-1446-1447-1448-1449-1450-1451-1452-1453-1454-1455-1456-1457-1458-1459-1460-1461-1462-1463-1464-1465-1466-1467-1468-1469-1470-1471-1472-1473-1474-1475-1476-1477-1478-1479-1480-1481-1482-1483-1484-1485-1486-1487-1488-1489-1490-1491-1492-1493-1494-1495-1496-1497-1498-1499-1500-1501-1502-1503-1504-1505-1506-1507-1508-1509-1510-1511-1512-1513-1514-1515-1516-1517-1518-1519-1520-1521-1522-1523-1524-1525-1526-1527-1528-1529-1530-1531-1532-1533-1534-1535-1536-1537-1538-1539-1540-1541-1542-1543-1544-1545-1546-1547-1548-1549-1550-1551-1552-1553-1554-1555-1556-1557-1558-1559-1560-1561-1562-1563-1564-1565-1566-1567-1568-1569-1570-1571-1572-1573-1574-1575-1576-1577-1578-1579-1580-1581-1582-1583-1584-1585-1586-1587-1588-1589-1590-1591-1592-1593-1594-1595-1596-1597-1598-1599-1600-1601-1602-1603-1604-1605-1606-1607-1608-1609-1610-1611-1612-1613-1614-1615-1616-1617-1618-1619-1620-1621-1622-1623-1624-1625-1626-1627-1628-1629-1630-1631-1632-1633-1634-1635-1636-1637-1638-1639-1640-1641-1642-1643-1644-1645-1646-1647-1648-1649-1650-1651-1652-1653-1654-1655-1656-1657-1658-1659-1660-1661-1662-1663-1664-1665-1666-1667-1668-1669-1670-1671-1672-1673-1674-1675-1676-1677-1678-1679-1680-1681-1682-1683-1684-1685-1686-1687-1688-1689-1690-1691-1692-1693-1694-1695-1696-1697-1698-1699-1700-1701-1702-1703-1704-1705-1706-1707-1708-1709-1710-1711-1712-1713-1714-1715-1716-1717-1718-1719-1720-1721-1722-1723-1724-1725-1726-1727-1728-1729-1730-1731-1732-1733-1734-1735-1736-1737-1738-1739-1740-1741-1742-1743-1744-1745-1746-1747-1748-1749-1750-1751-1752-1753-1754-1755-1756-1757-1758-1759-1760-1761-1762-1763-1764-1765-1766-1767-1768-1769-1770-1771-1772-1773-1774-1775-1776-1777-1778-1779-1780-1781-1782-1783-1784-1785-1786-1787-1788-1789-1790-1791-1792-1793-1794-1795-1796-1797-1798-1799-1800-1801-1802-1803-1804-1805-1806-1807-1808-1809-1810-1811-1812-1813-1814-1815-1816-1817-1818-1819-1820-1821-1822-1823-1824-1825-1826-1827-1828-1829-1830-1831-1832-1833-1834-1835-1836-1837-1838-1839-1840-1841-1842-1843-1844-1845-1846-1847-1848-1849-1850-1851-1852-1853-1854-1855-1856-1857-1858-1859-1860-1861-1862-1863-1864-1865-1866-1867-1868-1869-1870-1871-1872-1873-1874-1875-1876-1877-1878-1879-1880-1881-1882-1883-1884-1885-1886-1887-1888-1889-1890-1891-1892-1893-1894-1895-1896-1897-1898-1899-1900-1901-1902-1903-1904-1905-1906-1907-1908-1909-1910-1911-1912-1913-1914-1915-1916-1917-1918-1919-1920-1921-1922-1923-1924-1925-1926-1927-1928-1929-1930-1931-1932-1933-1934-1935-1936-1937-1938-1939-1940-1941-1942-1943-1944-1945-1946-1947-1948-1949-1950-1951-1952-1953-1954-1955-1956-1957-1958-1959-1960-1961-1962-1963-1964-1965-1966-1967-1968-1969-1970-1971-1972-1973-1974-1975-1976-1977-1978-1979-1980-1981-1982-1983-1984-1985-1986-1987-1988-1989-1990-1991-1992-1993-1994-1995-1996-1997-1998-1999-2000-2001-2002-2003-2004-2005-2006-2007-2008-2009-2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017-2018-2019-2020-2021-2022-2023-2024-2025-2026-2027-2028-2029-2030-2031-2032-2033-2034-2035-2036-2037-2038-2039-2040-2041-2042-2043-2044-2045-2046-2047-2048-2049-2050-2051-2052-2053-2054-2055-2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062-2063-2064-2065-2066-2067-2068-2069-2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076-2077-2078-2079-2080-2081

